

9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, θα πρέπει να είστε σε θέση:

- Να κατανοείτε το γεγονός ότι η μετανάστευση αποτελεί βασικό παράγοντα πολιτισμικής διαφορετικότητας.
- Να εξηγείτε το πολιτισμικό σοκ και το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ.
- Να εντοπίζετε τα μοντέλα και τους προσανατολισμούς του επιπολιτισμού.
- Να αναλύετε τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαπολιτισμική προσαρμογή.
- Να σχεδιάζετε επικοινωνιακές στρατηγικές προς διευκόλυνση της διαπολιτισμικής προσαρμογής.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΔΕΝ ΧΩΡΑ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ το γεγονός ότι η κοινωνία μας αυξάνει καθημερινά σε πολιτισμική και εθνοτική διαφορετικότητα. Η μετανάστευση αποτελεί σημαντικό παράγοντα συνεισφοράς στην πολιτισμική ποικιλομορφία. Η πρόοδος της τεχνολογίας, τα σύγχρονα μέσα μεταφοράς, οι τηλεπικοινωνίες και οι διεθνείς εμπορικές συναλλαγές επιτρέπουν στους ανθρώπους να ταξιδεύουν, να εργάζονται και να ζουν σε άλλες χώρες πολύ πιο εύκολα. Η παγκοσμιοποίηση δεν επαναπροσδιορίζει μόνο τις κινήσεις και την κινητικότητα των ανθρώπων στις σύγχρονες κοινωνίες, ορίζει επίσης νέες παραμέτρους για την ερμηνεία της μετανάστευσης. Ιστορικά, η μετανάστευση γινόταν αντιληπτή ως περιορισμένες μετακινήσεις ανθρώπων που διασχίζουν σύνορα, με έμφαση στη μόνιμη μετεγκατάσταση και αποίκηση είτε συνήθως ανειδίκευτων εργατών, συχνά υπό το καθεστώς συμβάσεων εργασίας, είτε ανθρώπων εκπατρισμένων εξαιτίας πολιτικών αναταραχών, με μόνη επιλογή τη μετεγκατάσταση σε μια νέα χώρα. Σήμερα, ο αυξανόμενος πλούτος και η ανάδυση μιας νέας ομάδας ειδικευμένων ή μορφωμένων ανθρώπων έχουν πυροδοτήσει ένα σύγχρονο παγκόσμιο κίνημα μεταναστών που αναζητούν καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες, βελτιωμένη ποιότητα ζωής, μεγαλύτερη ελευθερία, ενώ παράλληλα έχουν υψηλότερες προσδοκίες. Οι άνθρωποι αυτοί διαμορφώνουν σημαντικό μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού σήμερα – αυτό των εξειδικευμένων μεταναστών. Επανατοποθετημένοι στα πλαίσια των νομικών και πολιτικών θεσμών του πολιτισμού υποδοχής, οι μετανάστες φιλοδοξούν να αποκτήσουν υψηλότερη ποιότητα ζωής, καλή παιδεία γι' αυτούς ή τα παιδιά τους, την ελευθερία να είναι κύριοι του εαυτού τους, αυτονομία στην επιλογή εργασίας και ευημερία.

Παρά το γεγονός ότι οι λόγοι που ωθούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση ποικίλλουν, όλοι οι μετανάστες αντιμετωπίζουν την ίδια δοκιμασία της μετακίνησης από τον πολιτισμό της πατρίδας τους στον κυρίαρχο πολιτισμό της νέας τους χώρας. Ο επιπολιτισμός, μια διαδικασία μέσω της οποίας οι μετανάστες ενσωματώνονται στο περιβάλλον του πολιτισμού υποδοχής, είναι απαραίτητος για να καταστεί κάποιος ικανός να κινείται μεταξύ των δύο πολιτισμών αποτελεσματικά και όπως το απαιτούν οι συνθήκες και οι καταστάσεις. Αυτή η ικανότητα δεν περιλαμβάνει μόνο την πνευματική συμφιλίωση συχνά ασύμβατων πίεσεων τόσο όσον αφορά την αφομοίωση στον κυρίαρχο πολιτισμό όσο και όσον αφορά τη διαφοροποίηση από αυτόν, αλλά είναι επίσης σημαντική για την οικονομική επιβίωση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Ο Ien Ang (2001: 34), ένας μελετητής των πολιτι-

σμικών σπουδών, υποστηρίζει ότι, ενώ οι μετανάστες αντλούν μια αίσθηση ενσωμάτωσης από την ταύτισή τους με την πατρίδα τους, έχουν πλήρη επίγνωση ότι «αυτή ακριβώς η ταύτιση με την εικόνα του τόπου “απ’ όπου έρχονται” αποτελεί επίσης σημάδι υποταγής σε μια κατάσταση περιθωριοποίησης στο μέρος “όπου βρίσκονται”». Η ικανότητα των μεταναστών να αποκτούν μια αίσθηση τόπου στη χώρα υποδοχής, όπου αισθάνονται κάπως «εκτός τόπου», τουλάχιστον κατά την άφιξή τους, κατέχει εξέχουσα σημασία για την ψυχολογική ευημερία τους.

Η ζωή σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία αποτελεί μακρά εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία παρουσιάζονται διαρκώς εντάσεις μεταξύ του πολιτισμού υποδοχής και του πολιτισμού καταγωγής. Προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της πολιτισμικής διαφορετικότητας, μια χώρα που υιοθετεί πολυπολιτισμική πολιτική πρέπει να γνωρίζει τις πιθανές απειλές που θέτει μια τέτοια πολιτική για την πολιτισμική μοναδικότητα. Σε όλο τον κόσμο, οι κάτοικοι των εθνών υποδοχής εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με την απειλή που αντιπροσωπεύουν οι εισερχόμενοι εθνοτικοί πολιτισμοί για τις κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες, το υπάρχον πολιτικό και οικονομικό σύστημα εξουσίας, καθώς και την κατανομή των ευκαιριών στην αγορά εργασίας. Από την άλλη, οι μετανάστες δημιουργούν παντού συλλόγους προκειμένου να διατηρήσουν την εθνοτική και πολιτισμική τους κληρονομιά και να προωθήσουν την επιβίωση της γλώσσας τους εντός των κυρίαρχων θεσμών. Για παράδειγμα, τόσο στη Γερμανία όσο και στη Γαλλία παρατηρείται αυξανόμενη ανησυχία σχετικά με το γεγονός ότι οι ομάδες μεταναστών αποσύρονται στον πολιτισμό της πατρίδας τους και γίνονται ολοένα περισσότερο απρόθυμοι να ενσωματωθούν στον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Τέτοιες καταστάσεις εγείρουν το ίδιο ερώτημα για όλα τα πολυπολιτισμικά έθνη: αποτελεί η πολυπολιτισμικότητα απειλή για την πολιτισμική ταυτότητα; Η αντίληψή μας για το τι σημαίνει πολυπολιτισμικότητα επηρεάζει τις στρατηγικές επιπολιτισμού.

Στο κεφάλαιο αυτό επικεντρωθήκαμε στη μετανάστευση και στον επιπολιτισμό. Αρχικά ορίζουμε και εξηγούμε τους όρους διασπορά, μεταναστευτικότητα και διεθνικότητα. Εξετάζονται σύγχρονες πρακτικές σε σχέση με τη διεθνικότητα, τη μεταναστευτικότητα, τη μετανάστευση και την ταυτότητα, με σκοπό να διερευνηθούν οι έννοιες και να αναλυθούν τα δυνατά και αδύναμά τους σημεία. Στη συνέχεια, εξετάζουμε την έννοια της πολυπολιτισμικότητας και των διαφοροποιημένων προνομίων που προσφέρει σε ντόπιους και μετανάστες. Εξηγούμε το πολιτισμικό σοκ και το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ. Ορίζεται η έννοια της αφομοίωσης και γίνεται μια εισαγωγή στα βασικά μοντέλα επιπολιτισμού. Εντοπίζεται ένα φάσμα προσωπικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων που διαμορφώνουν τα αποτελέσματα του επιπολιτισμού και, τέλος, το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μία πραγματεύση σχετικά με τις επικοινωνιακές στρατηγικές που στοχεύουν στη διευκόλυνση της διαπολιτισμικής προσαρμογής.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ανθρώπινη μετανάστευση έχει ηλικία μεγαλύτερη του ενός εκατομμυρίου ετών και συνεχίζεται, ως προϊόν περίπλοκων ανθρώπινων πολιτισμικών και υπαρξιακών συνθηκών. Η έννοια της «αποδημίας» εμπεριέχει αυτές του εκπατρισμού και της μετανάστευσης· αμφοότερες συμπεριλαμβάνουν χωρικές και κοινωνικές μεταβολές. Στη σύγχρονη εποχή, βαθιές αλλαγές στην πολιτική και οικονομική τάξη του κόσμου έχουν πυροδοτήσει μεγάλες μετακινήσεις ανθρώπων σχεδόν σε κάθε περιοχή. Αν ειδωθεί σε παγκόσμιο πλαίσιο, ο συνολικός πληθυσμός μεταναστών, ανθρώπων δηλαδή που κατοικούν εκτός της χώρας στην οποία γεννήθηκαν ή της οποίας την υπηκοότητα κατέχουν, είναι τεράστιος. Οι Massey και Taylor (2004: 1) έγραψαν ότι αν αυτοί οι άνθρωποι, ο αριθμός των οποίων υπολογίζεται γύρω στα 160 εκατομμύρια, ενώνονταν για να σχηματίσουν μια ξεχωριστή χώρα θα «δημιουργούσαν ένα έθνος μεταναστών».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Η μετανάστευση μπορεί να είναι εκούσια και ακούσια. Θα ήταν η προσαρμογή στη χώρα υποδοχής ευκολότερη για εκούσιους μετανάστες, για παράδειγμα, ειδικευμένους μετανάστες που επιλέγουν να ζήσουν μόνιμα σε μια νέα χώρα, στην οποία πιστεύουν ότι θα αναγνωριστούν οι δεξιότητές τους; Ή πιστεύετε ότι η εμπειρία της προσαρμογής σε έναν νέο πολιτισμό θα ήταν η ίδια, ανεξάρτητα από τα αίτια της μετανάστευσης;

Μεταναστευτικές τάσεις στο παρελθόν, στο παρόν και το μέλλον

Η γεωγραφική κινητικότητα χαρακτηρίζει σταθερά τη ζωή των πληθυσμών σε όλες τις ιστορικές περιόδους. Για παράδειγμα, ύστερα από την απόσυρση των περιορισμών στη μετανάστευση βάσει της φυλής κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960, μεγάλοι αριθμοί Ασιατών και Αφρικανών άρχισαν να αποδημούν στη Βόρεια Αμερική, στην Αυστραλασία και την Ευρώπη. Έχει σημειωθεί επίσης μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Λατινική Αμερική στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς και σημαντική μετανάστευση εργατών σε σχετικά πρόσφατα εκβιομηχανισμένα έθνη, όπως είναι η Κορέα, η Μαλαισία και η Σιγκαπούρη κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 (Brubaker, 2001). Στην Ευρώπη, οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά εκπατρισμού μέχρι το 1960 ήταν η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η πρώην Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα (Vukeljic, 2008).

Υπάρχει ευρεία ομοφωνία μεταξύ των μελετητών της μετανάστευσης ότι τη δεκαετία του 1980 ήταν που η μετανάστευση εξελίχθηκε σε έναν από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες παγκόσμιας αλλαγής (Castles, 2000). Σύμφωνα με μια ανα-

φορά του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (2006), ο αριθμός διεθνών μεταναστών πιστεύεται ότι έφτασε τα 185-192 εκατομμύρια το 2005, σε μια ανοδική τάση που είναι πιθανόν να συνεχιστεί. Οι περισσότερες χώρες επηρεάζονται από διάφορα μεταναστευτικά φαινόμενα, όπως η μετανάστευση εργατών, η προσφυγιά και η μόνιμη εγκατάσταση. Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του συστήματος της Ασίας και του Ειρηνικού είναι η αυξανόμενη κλίμακα και σημασία της γυναικείας μετανάστευσης (Ehrenreich & Russell-Hochschild, 2002). Για παράδειγμα, η τεράστια οικονομική ανάπτυξη της Μαλαισίας, που ξεκίνησε με την εφαρμογή της Νέας Οικονομικής Πολιτικής (New Economy Policy - NEP) τη δεκαετία του 1970, προσέφερε μεγάλες ευκαιρίες για απασχόληση ντόπιων και ξένων εργατών (Chin, 2003). Ο υψηλότερος μισθός και το επίπεδο της βιομηχανικής εργασίας προσέλκυσε πολλές Μαλαισιανές γυναίκες στο εργατικό δυναμικό, γεγονός που δημιούργησε προβλήματα στον τομέα της οικιακής εργασίας. Προκειμένου να επιλυθεί αυτό το πρόβλημα, οι Μαλαισιοί προσλαμβάνουν χαμηλόμισθες οικιακές βοηθούς από άλλες χώρες όπως τις Φιλιππίνες και την Ινδονησία. Έτσι, ο αριθμός ξένων οικιακών βοηθών αυξήθηκε από μερικές εκατοντάδες τη δεκαετία του 1970 σε περίπου 228.000 το 2010 (Asrul Hadi, 2011). Η μετανάστευση δεν επηρεάζει μόνο τους μετανάστες καθ'αυτούς, αλλά και τις κοινωνίες που τους δέχονται.

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου [## Διασπορά, μεταναστευτικότητα και διεθνικότητα](https://study.sagepub.com/liu2e: Bjarnason, Thoroddur (2009), «London calling? Preferred emigration destinations among Icelandic youth», <i>Acta Sociologica</i>, 52(2): 149-161.</p></div><div data-bbox=)

Ο όρος *διασπορά* προέρχεται από τους ελληνικούς όρους *σπείρω* (το ρήμα) και *διά* (η πρόθεση). Οι Έλληνες χρησιμοποίησαν τη διασπορά για να δηλώσουν τη μετανάστευση και τον αποικισμό. Στα Εβραϊκά, ο όρος αρχικά αναφερόταν στην εγκατάσταση των διασκορπισμένων αποικιών των Ιουδαίων εκτός της Παλαιστίνης μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία: έφτασε να συνδεθεί συνειρμικά με τους ανθρώπους που εγκαθίστανται μακριά από τον τόπο των προγόνων τους. Η σημασία της διασποράς έχει αλλάξει με τον καιρό και πλέον δεν αναφέρεται μόνο σε παραδοσιακές μεταναστευτικές ομάδες, όπως τους Εβραίους, αλλά και σε σαφώς ευρύτερες κοινότητες αποτελούμενες από εκούσιους μετανάστες που ζουν σε περισσότερους από έναν πολιτισμούς. Για παράδειγμα, υπολογίζεται ότι περίπου 5 εκατομμύρια Φιλιππινέζοι πολίτες κατοικούσαν σε περισσότερες από 160 χώρες το 2000 (Ehrenreich and Russell-Hochschild, 2002). Οι διασπορές δεν είναι προσωρινές· αποτελούν κοινότητες με διάρκεια. Διαφοροποιούνται από το νέο τους περιβάλλον, ταυτιζόμενες με άλλα μέλη διασπορών μέσω δικτύων συμβόλων και σημασιών, δημιουργώντας

με αυτό τον τρόπο μια «φανταστική κοινότητα» (Anderson, 1983). Μια τέτοια κοινότητα επιτρέπει στα μέλη της να διατηρούν την ταυτότητά τους εκτός των εθνικών συνόρων στον χώρο και τον χρόνο, προκειμένου να ζήσουν στο νέο περιβάλλον (Clifford, 1997).

Οι έννοιες της μεταναστευτικότητας και της διεθνικότητας είναι αλληλένδετες. Η *μεταναστευτικότητα* τονίζει τη μετακίνηση, επομένως αποδίδεται μεγαλύτερη προσοχή στην κίνηση τόσο στον χώρο όσο και στον χρόνο στις διεθνικές πρακτικές. Η Basch και οι συνεργάτες της (1994) ορίζουν τη *διεθνικότητα* ως τη διαδικασία μέσω της οποίας οι μετανάστες σφυρηλατούν και διατηρούν πολύπλοκες κοινωνικές σχέσεις που συνδέουν τις κοινωνίες καταγωγής και εγκατάστασής τους. Πολλοί μετανάστες σήμερα οικοδομούν κοινωνικά δίκτυα που διασχίζουν γεωγραφικά, πολιτισμικά και πολιτικά σύνορα. Για παράδειγμα, οι εθνοτικοί επιχειρηματίες της Αυστραλίας διατηρούν στενούς δεσμούς με την εθνοτική τους ομάδα, καθώς οι δεσμοί αλληλεγγύης εντός της εθνοτικής κοινότητας παρέχουν πόρους για τις εμπορικές επιχειρήσεις που ιδρύουν και αναπτύσσουν (Dyer & Ross, 2000). Επιπλέον, οι εθνοτικές κοινότητες μπορούν να αποτελέσουν πηγή άυλων περιουσιακών στοιχείων όπως είναι οι αξίες, η γνώση και τα δίκτυα απ' όπου μπορούν να αντλήσουν οι εθνοτικοί επιχειρηματίες (Liu, 2011). Ωστόσο, για να συντηρηθεί μια εθνοτική επιχείρηση δεν επαρκεί μόνο η πελατεία που προέρχεται από την εθνοτική κοινότητα. Προκειμένου να επιβιώσουν σε μια ανταγωνιστική αγορά στη χώρα υποδοχής, οι εθνοτικές επιχειρήσεις πρέπει να επεκτείνουν το βεληνεκές τους στα μέλη της κυρίαρχης ομάδας. Όσοι μπορούν να σταθούν καλά σε αμφότερα τα πολιτισμικά πλαίσια είναι σε θέση να δρέψουν την οικονομική αμοιβή που προκύπτει από τη στόχευση σε ευρύτερη πελατεία. Οι μετανάστες οι οποίοι αναπτύσσουν και διατηρούν σχέσεις που διαπερνούν τα σύνορα –είτε οι σχέσεις αυτές είναι οικογενειακές, οικονομικές, κοινωνικές, οργανωσιακές, θρησκευτικές ή πολιτικές– αναφέρονται ως *διεθνικοί μετανάστες* (transmigrants).

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Elsrud, Torun (2008), «Othering through genderization in the regional press: constructing brutal others out of immigrants in rural Sweden», *European Journal of Cultural Studies*, 11(4): 423-446.

Οι κοινωνιολόγοι γενικά εστιάζουν στο άκρο της μεταναστευτικής διαδικασίας που αφορά την υποδοχή τους, ενώ οι ανθρωπολόγοι συνήθως ασχολούνται και με τα δύο άκρα, ξεκινώντας με τη χώρα γέννησης και ρωτώντας τι είναι αυτό που ωθεί τα άτομα να εγκαταλείψουν μια συγκεκριμένη κοινότητα, τι τους συμβαίνει στη χώρα που τους δέχεται και πώς διατηρούν επαφή με την πρώην πατρίδα τους. Ενώ η κοινωνιολογική προσέγγιση μοιάζει να διαφέρει από την ανθρωπολογική ως προς τη μεθοδολογία, δεν παρουσιάζει διαφορά ως προς το αποτέλεσμα: αμφότερα τα πεδία έχουν αναπτύξει «θεωρίες ώθησης και έλξης» στην προσπάθειά τους

Φωτογραφία 9.1 Την πρώτη ημέρα του μήνα *Syawal* του μουσουλμανικού ημερολογίου, η μουσουλμανική κοινότητα του *Brisbane* συγκεντρώνεται για να προσευχηθεί, ύστερα από νηστεία ενός ολόκληρου μήνα (*Ramadhan*). © *Abdul Lattif Ahmed*. Χρησιμοποιείται με άδεια.

να εξηγήσουν τους λόγους, την επιλεκτικότητα, τη ροή και το βεληνεκές της μετανάστευσης (Kearney, 1995). Για παράδειγμα, στους κύριους παράγοντες ώθησης συμπεριλαμβάνονται η οικονομική στασιμότητα, η υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου, η μείωση των εθνικών πόρων, το χαμηλό προσωπικό εισόδημα, η ανεργία, οι πολιτικές ή άλλου είδους διακρίσεις, η πολιτική δίωξη, η αποξένωση και οι φυσικές καταστροφές. Από την άλλη, οι βασικοί παράγοντες έλξης είναι η οικονομική ευμάρεια, η παιδεία, οι κατάλληλες ευκαιρίες για εργασία και το υψηλότερο εισόδημα.

Όπως παρατήρησε η Østergaard-Nielsen (2003), η μετανάστευση δεν θεωρείται πλέον ταξίδι προς μία ή δύο κατευθύνσεις. Αντίθετα, οι μετανάστες γεφυρώνουν το εδώ και το εκεί μέσω της διαρκούς κίνησής τους μεταξύ των δύο, και, παράλληλα, συμμετέχουν οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτικά στα πράγματα της πατρίδας τους ενώ ζουν στο εξωτερικό. Στην ουσία, η κοινωνιολογική και η ανθρωπολογική προσέγγιση μοιάζουν να συμφωνούν στο συμπέρασμα ότι οι μετανάστες δεν κόβουν εντελώς τους δεσμούς με την πατρίδα τους· για παράδειγμα, εξακολουθούν να τηρούν τα εθνοτικά φεστιβάλ ή τις θρησκευτικές πρακτικές τους όσο ζουν στον πολιτισμό υποδοχής.

Είναι σημαντικό να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι μετανάστες διατηρούν επαφές πέρα από τα διεθνή σύνορα, καθώς και το γεγονός ότι η ταυτότητά τους δεν συνδέεται απαραίτητα με έναν μοναδικό τόπο κατοικίας. Μια επιπλοκή αυτού του γεγονότος είναι ότι οι μετανάστες διαπραγματεύονται διαρκώς ταυτότητες μεταξύ «παλιών» και «νέων» κόσμων, δημιουργώντας νέες ρυθμίσεις για την ταύτισή τους με τον τόπο που αποκαλούν σπίτι και στα δύο μέρη. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα είναι η έρευνα του Salih (2003) για τις Μαροκινές γυναίκες που κατοικούν στην Ιταλία. Γράφοντας για τις μαγειρικές πρακτικές τους, ο Salih δείχνει πώς οι γυναίκες αυτές αναμειγνύουν στοιχεία της κουζίνας και των δύο χωρών για να συμβολίσουν τη διπλή ταυτότητά τους στο «εδώ» και το «εκεί» σπίτι τους. Όταν βρίσκονται στην Ιταλία, αναμειγνύουν παραδοσιακές ιταλικές συνταγές με εισαγόμενα μαροκινά συστατικά για να δώσουν ζωντάνια στα πιάτα· αντιστρόφως, όταν επιστρέφουν στο Μαρόκο για τις γιορτές, χρησιμοποιούν ιταλικά συστατικά στην προετοιμασία ντόπιων μαροκινών γευμάτων. Αντί να θεωρήσει ότι οι ταυτότητες των γυναικών σε σχέση με το εκάστοτε σπίτι τους αλληλοαποκλείονται, ο Salih

επιδεικνύει πώς η σημασία του σπιτιού ορίζεται μέσω της διαδραστικής διεθνικής ταύτισης με σπίτια που χωρίζονται από μεγάλη γεωγραφική απόσταση.

Η ανακατασκευή ταυτότητας των μεταναστών

Η μεταναστευτικότητα και η διεθνικότητα καθιστούν απαραίτητη την αναθεώρηση και ανακατασκευή της ταυτότητας. Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην ανακατασκευή της ταυτότητάς τους –ώστε να ταιριάζει στη νέα κοινωνία– έχει διερευνηθεί και σχολιαστεί εκτενώς στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Για παράδειγμα, το ιδεώδες του *χωνευτηρίου* αποτελούσε το επικρατέστερο ιδεολογικό μοτίβο για την ταυτότητα των μεταναστών στην Αυστραλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι άνθρωποι που ασπάζονται αυτό το ιδεώδες έχουν την άποψη ότι η εθνική ταυτότητα θα έπρεπε να συνιστά το αμάλγαμα των πολιτισμών –ένα χωνευτήρι–, ούτως ώστε να μειωθούν οι διαφορές ανάμεσα σε «εμάς» και «αυτούς», με την ελπίδα «εμείς» να γίνουμε περισσότερο σαν «αυτούς» και «αυτοί» να μας θεωρήσουν λιγότερο ξένους και περισσότερο όμοιους (Zubrzycki, 1997). Με την πάροδο του χρόνου συνειδητοποιήθηκε ότι πολλοί εθνοτικοί πολιτισμοί μπορούν να συνυπάρξουν σε ένα δοσμένο περιβάλλον, διατηρώντας την αρχική τους κληρονομιά ενώ λειτουργούν μέσα στον κυρίαρχο πολιτισμό. Αυτό έχει οδηγήσει σε αλλαγή εστίασης από το χωνευτήρι που είχαμε πριν στο *μπολ σαλάτας*, προκειμένου να αποτυπωθεί η σύγχρονη αμερικανική κοινωνία (Ogden, Ogden & Schau, 2004). Με παρόμοιο τρόπο, ο Καναδάς έχει περιγραφεί ως μωσαϊκό πολιτισμικών ομάδων, ορισμός που αντανακλά τα διακριτά συστατικά μέρη των πολυάριθμων εκεί πολιτισμών. Η επιβίωση της εθνοτικής ταυτότητας έχει στρέψει την προσοχή των μελετητών προς την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ενσωματώνονται οι μετανάστες στην κοινωνία που τους δέχεται. Όταν οι μετανάστες έρχονται σε επαφή με ανθρώπους του πολιτισμού υποδοχής, δεν κινούνται μόνο μεταξύ γλωσσών, αλλά και μεταξύ πολιτισμών. Κεντρικό στοιχείο αυτής της διαδικασίας αλλαγής πολιτισμού αποτελεί η παρουσίαση του εαυτού με όρους της σχέσης του με την εσω-ομάδα (την εθνοτική ομάδα του) και με την έξω-ομάδα (την κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα). Η συνδεσιμότητα είτε με τη δική τους εθνοτική ομάδα είτε με την ευρύτερη πολιτισμική ομάδα δεν αποτελεί μόνο συσχέτιση μεταξύ του εαυτού και των άλλων, αλλά συνεπάγεται επίσης και θεμελιώδεις διαφορές στον τρόπο που εκλαμβάνει κανείς τον εαυτό του υπό διαφορετικές συνθήκες (Triandis, 1989). Όπως δηλώνει ο Waters (1995: 3), η μεταναστευτικότητα και η διεθνικότητα αποτελούν την «κοινωνική διαδικασία κατά την οποία υποχωρούν οι περιορισμοί που θέτουν η γεωγραφία και οι κοινωνικές και πολιτισμικές ρυθμίσεις, ενώ παράλληλα οι άνθρωποι συνειδητοποιούν ολοένα περισσότερο τη χαλάρωση αυτών των περιορισμών». Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας εξασθενούν επίσης τα όρια που καθορίζουν τις ταυτότητες του ατόμου.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Το περιβάλλον της χώρας υποδοχής ασκεί σημαντική επίδραση στην προσαρμογή των μεταναστών. Αναλογιστείτε τις διαφορές μεταξύ των μεταφορών του χωνευτηρίου και του μπολ σαλάτας όταν μιλάμε για την ταυτότητα των μεταναστών. Ποια είναι τα θετικά και αρνητικά σημεία της κάθε εννοιολόγησης; Αν ήσασταν (ή είστε) μετανάστης, ποια από τις δύο θα προτιμούσατε; Γιατί;

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

Η αύξηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας έχει οδηγήσει στην προώθηση της πολυπολιτισμικότητας, η οποία «στοχεύει στην επίτευξη κοινωνικής συνοχής μέσω ενός περιβάλλοντος στο οποίο αναγνωρίζονται και εκτιμώνται διαφορετικοί πολιτισμοί» (Department of Premier and Cabinet, 2000: 4). Οι έννοιες της πολυπολιτισμικότητας και της διαφορετικότητας έχουν αιχμαλωτίσει τη φαντασία κοινού και μελετητών, προτείνοντας αναδιάρθρωση των οικονομικών ρυθμίσεων, προσαρμογή των πολιτικών συστημάτων και μετάπλαση των πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Bygnes, Susanne (2013), «Ambivalent multiculturalism», *Sociology*, 47(1): 126-141.

Στάσεις έναντι της διαφορετικότητας και της πολυπολιτισμικότητας

Η πολυπολιτισμικότητα εντείνει τη σημασία της αναγνώρισης της πολιτισμικής διαφορετικότητας μέσα σε ένα ορισμένο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον. Από τη μια, προωθεί τη συνύπαρξη πολλών εθνοτήτων ή πολιτισμών· από την άλλη, μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις μεταξύ των ομάδων (Brewer, 1997) και να απειλήσει την κοινωνική συνοχή (Berry, 2001). Οι Berry και Kalin (1995) υποστηρίζουν ότι οι ομάδες τάσσονται περισσότερο υπέρ της πολυπολιτισμικότητας όταν εντοπίζουν σ' αυτήν κάποια πλεονεκτήματα για τις ίδιες. Στην υπόθεση της *ιδεολογικής ασυμμετρίας* (Sidanius & Pratto, 1999) διατυπώνεται ότι οι ιδεολογίες που μετριάζουν την ιεραρχία, όπως η πολυπολιτισμικότητα, έχουν μεγαλύτερη απήχηση σε ομάδες με χαμηλή κοινωνική θέση απ' ό,τι σε ομάδες υψηλής θέσης, καθώς η υπάρχουσα κοινωνική ιεραρχία τείνει να ωφελεί περισσότερο τις τελευταίες απ' ό,τι τις πρώτες. Στις μειονοτικές ή χαμηλής υπόστασης ομάδες, η πολυπολιτισμικότητα προσφέρει τη δυνατότητα να διατηρήσουν τον πολιτισμό τους ενώ παράλληλα αποκτούν υψηλότερη κοινωνική θέση στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, τα μέλη των πλειοψηφικών ομάδων ενδέχεται να αντιμετωπίζουν τις εθνοτικές μειονότητες και την

επιθυμία τους να διατηρήσουν τον δικό τους πολιτισμό ως απειλή για την κυρίαρχη πολιτισμική τους ταυτότητα και την υψηλή κοινωνική τους θέση. Επομένως, η πολυπολιτισμικότητα έχει περισσότερα να προσφέρει στις πιο αδύναμες ομάδες απ' ό,τι στις πιο δυνατές.

Η πολυπολιτισμικότητα υποστηρίζει ότι πολλοί εθνοτικοί πολιτισμοί μπορούν να συνυπάρξουν εντός του κυρίαρχου πολιτισμού (ή πολιτισμού υποδοχής), διατηρώντας ωστόσο την αυθεντική τους εθνοτική πολιτισμική κληρονομιά (Tadmor & Tetlock, 2006). Το ερώτημα παραμένει: σε τι βαθμό μπορούν οι μετανάστες να διατηρήσουν την πρόσβασή τους στην εθνοτική τους γλώσσα, στη θρησκεία, στα έθιμα και στις παραδόσεις, καθώς και στους εθνοτικούς οργανισμούς, χωρίς να δημιουργήσουν κάποια απειλή για τη συνολική πολιτική ενότητα της κοινωνίας που τους δέχεται; Μελέτες σε Ασιάτες μετανάστες στην Αυστραλία δείχνουν ότι οι τελευταίοι παρουσιάζουν την τάση να αντιμετωπίζουν την πολυπολιτισμικότητα ως μεγαλύτερο όφελος απ' όσο οι Αγγλοαυστραλοί, οι οποίοι τη θεωρούν περισσότερο ως απειλή (Liu, 2007). Ο υποτιθέμενος κίνδυνος, όπως θεωρείται ότι είναι ένας άλλος πολιτισμός για τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής, συνιστά ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για τις διαπολιτισμικές σχέσεις (Stephan, Ybarra & Bachman, 1999). Τέτοιοι φόβοι εισβάλλουν στις διπλωματικές σχέσεις, στην εμπορική συνεργασία και στις διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα σε μέλη διαφορετικών πολιτισμών, ενώ ενδέχεται να οδηγήσουν ακόμα και σε πόλεμο μεταξύ εθνών. Τέτοιοι φόβοι επίσης μπορεί να οδηγήσουν σε προκατάληψη τους ανθρώπους ενός πολιτισμού έναντι των ανθρώπων ενός άλλου πολιτισμού. Σύμφωνα με την *πολυπολιτισμική υπόθεση*, η εμπιστοσύνη στην πολιτισμική ταυτότητα κάποιου εμπεριέχει μια αίσθηση ασφάλειας, η οποία αποτελεί ψυχολογική προϋπόθεση για την αποδοχή όσων διαφέρουν πολιτισμικά (Bergy, Kalin & Taylor, 1977). Όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι η πολιτισμική τους ταυτότητα απειλείται, απορρίπτουν τους άλλους. Ο βαθμός στον οποίο τα μέλη της πλειοψηφίας ανέχονται τη διατήρηση του εθνοτικού πολιτισμού παίζει σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας πραγματικά πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

ΘΕΩΡΙΑ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΜΕΝΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

Σημαντικός όγκος έρευνας υποδεικνύει ότι η αντίληψη μιας απειλής έχει σημαντική επίδραση στη δημιουργία προκατάληψης έναντι των εξω-ομάδων γενικά και των μεταναστών ειδικά. Η θεωρία της ενσωματωμένης απειλής, που εξελίχθηκε από τον Walter G. Stephan και τους συνεργάτες του (1999), εντοπίζει τέσσερις σφαίρες απειλής: τη ρεαλιστική, τη συμβολική, τα αρνητικά στερεότυπα και το εσω-ομαδικό άγχος. Η ρεαλιστική απειλή αντιστοιχεί σε απειλή για την πολιτική και οικονομική ισχύ και ευμάρεια της εσωομάδας. Οι μετανάστες είναι πιθανόν να προκαλέσουν τέτοια απειλή, καθώς χρειάζο-

νται εργασία και ενδεχομένως πρόσθετους πόρους από την κοινωνία που τους δέχεται. Η συμβολική απειλή αναφέρεται σε διαφορές μεταξύ των ομάδων ως προς τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τα ήθη και τις στάσεις· οι διαφορές αυτές ενδέχεται να οδηγήσουν σε προκατάληψη εναντίον μελών εξω-ομάδων. Τα αρνητικά στερεότυπα λειτουργούν ως βάση αρνητικών απαιτήσεων σχετικά με τη συμπεριφορά των μελών της ομάδας που υφίσταται τη στερεοτυπική αντιμετώπιση. Για παράδειγμα, όταν τα μέλη μιας ομάδας μεταναστών αντιμετωπίζονται ως αναξιόπιστα, τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας μπορεί να αισθανθούν απειλή όταν αλληλοεπιδρούν μαζί τους. Ο τέταρτος τύπος απειλής, το εσω-ομαδικό άγχος, αναφέρεται στην περίπτωση όπου οι άνθρωποι αισθάνονται ότι απειλούνται προσωπικά κατά τις αλληλεπιδράσεις τους εντός της εσω-ομάδας, επειδή ανησυχούν για πιθανά αρνητικά αποτελέσματα όπως ντροπή, απόρριψη ή γελοιοποίηση. Η αλληλεπίδραση με μετανάστες είναι συχνά δύσκολη για τους ανθρώπους του ντόπιου πολιτισμού, εξαιτίας των διαφορών στη γλώσσα και στις πολιτισμικές αξίες· αυτό εντείνει το εσω-ομαδικό άγχος κατά την αλληλεπίδραση.

Παραπομπή

Stephan, Walter G., Oscar Ybarra and Guy Bachman (1999), «Prejudice toward immigrants», *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11): 2221-2237.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη θεωρία της ενσωματωμένης απειλής

Rohmann, Anette, Arnd Florack and Ursula Piontkowski (2006), «The role of discordant acculturation attitudes in perceived threat: an analysis of host and immigrant attitudes in Germany», *International Journal of Intercultural Relations*, 30: 683-702.

Η θεωρία στην πράξη

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Μετά τις διάφορες τρομοκρατικές επιθέσεις στις αρχές του 21ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, τις βομβιστικές επιθέσεις σε νυχτερινά κέντρα του Μπαλί το 2002 και στο Λονδίνο το 2005, οι μουσουλμάνοι γίνονται με αυξανόμενο ρυθμό στόχοι εχθρότητας ανά τον κόσμο. Ο Croucher (2013) μελέτησε τις επιπτώσεις της αύξησης των μουσουλμανικών πληθυσμών στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Γαλλία και τη Γερμανία, χώρες όπου τα άτομα αυτά πέφτουν όλο και συχνότερα «θύματα προκατάληψης και μίσους» (σελίδες 50-51). Εφάρμοσε τις τέσσερις σφαίρες απειλής της θεωρίας της ενσωματωμένης απειλής του Stephan, προκειμένου να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στις αντιλήψεις των γηγενών για τα κίνητρα ένταξης των μουσουλμάνων στον ντόπιο πολιτισμό και το επίπεδο της απειλής που αισθάνονται ότι επισπράττουν από αυτούς. Αρχικά, εντόπισε ότι όταν τα μέλη του ντόπιου πολιτισμού αισθάνονται μια απειλή, είτε πραγματική είτε συμβολική, είναι πιθανότερο να πιστέψουν

ότι η ομάδα των μεταναστών δεν επιθυμεί να ενταχθεί. Δεύτερον, η έρευνα αποκάλυψε έναν καλπάζοντα εθνικισμό μεταξύ των γηγενών σε όλη την Ευρώπη, ο οποίος εκφράζεται κυρίως με την ισχυροποίηση της εθνικής ή γλωσσικής υπερηφάνειας. Τέλος, τα ευρήματα του Croucher έδειξαν ότι το οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο επηρέασαν καταλυτικά το υποτιθέμενο επίπεδο απειλής που θέτουν οι μετανάστες. Οι μουσουλμάνοι μετανάστες θεωρούνται μεγαλύτερη απειλή, τόσο συμβολική όσο και πραγματική, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γαλλία, χώρες όπου η ανεργία και η αντι-μουσουλμανική ρητορική αγγίζουν υψηλά επίπεδα. Από την άλλη, στη Γερμανία οι μετανάστες δεν αντιμετωπίζονται τόσο ως απειλή.

Ερωτήσεις εμβάθυνσης

Πώς αντιμετωπίζονται οι μουσουλμάνοι μετανάστες στη χώρα σας; Τι ισχύει για τους Κινέζους ή τους Ινδούς μετανάστες; Αν υπάρχει κάποια υποτιθέμενη απειλή, πιστεύετε ότι είναι πραγματική ή συμβολική;

Παραπομπή

Croucher, Stephen M. (2013), «Integrated threat theory and acceptance of immigrant assimilation: an analysis of Muslim immigration in Western Europe», *Communication Monographs*, 80(1): 46-62.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη θεωρία της ενσωματωμένης απειλής και τη μετανάστευση

Tausch, Nicole, Miles Hewstone and Ravneeta Roy (2009), «The relationships between contact, status and prejudice: an integrated threat theory analysis of Hindu-Muslim relations in India», *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 19(2): 83-94.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Αποτελεί η πολυπολιτισμικότητα απειλή για την πολιτισμική μας μοναδικότητα; Πώς εντοπίζουμε ένα πολιτισμικό σπίτι όταν ζούμε σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία;

Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν γηγενείς και μετανάστες

Η άφιξη των μεταναστών ως νέων εποίκων προκαλεί αλλαγές στο περιβάλλον του ντόπιου πολιτισμού. Όπως τόνισαν οι Sayegh και Lasry (1993: 99), είναι δύσκολο «να φανταστεί κανείς μια κοινωνία υποδοχής που δεν θα υπόκειτο σε μεταμόρφωση από τη στιγμή που θα αποδεχόταν τους μετανάστες ως μέλη με πλήρη συμμετοχή στα κοινωνικά και θεσμικά δίκτυα της κοινωνίας». Επομένως, τόσο η ομάδα

Φωτογραφία 9.2 Ονόματα επισκεπτών από διαφορετικά μέρη του κόσμου έχουν αναγραφεί σε έναν δρόμο του Ubud στην Ινδονησία – ένα σύμβολο πολυπολιτισμικότητας. © Joan Burnett. Χρησιμοποιείται με άδεια.

των μεταναστών όσο και οι γηγενείς υφίστανται ψυχολογική και κοινωνικο-πολιτισμική προσαρμογή ως αποτέλεσμα της παρουσίας άλλων ατόμων με αισθητά διαφορετικό πολιτισμό (Ward & Kennedy, 2001). Υπό ορισμένες συνθήκες, η ψυχολογική προσαρμογή των μελών της πλειοψηφίας ενδέχεται να είναι ακόμα δυσκολότερη από αυτή που βιώνουν οι μετανάστες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι τελευταίοι, σε πολλές περιπτώσεις, έχουν επίγνωση της ανάγκης να προσαρμοστούν στο περιβάλλον του ντόπιου πολιτισμού από τη στιγμή που καταφτάνουν στη χώρα υποδοχής, αν

όχι και νωρίτερα. Οι άνθρωποι που ανήκουν στην πλειοψηφική ομάδα, ωστόσο, είναι μάλλον απίθανο να έχουν τόσο καλά προετοιμαστεί προκειμένου να αποδεχθούν ή να προσαρμοστούν στις αλλαγές που θα επιφέρει στη ζωή τους ο πληθυσμός των μεταναστών. Οπότε, στη συζήτηση για την πολυπολιτισμικότητα, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπ' όψιν τόσο τις εθνοτικές μειονότητες όσο και την ομάδα ή τις ομάδες που πλειοψηφούν, καθώς η έλλειψη προσαρμοστικής διάθεσης σε οποιαδήποτε από τις δύο πλευρές ενδέχεται να βλάψει την υλοποίηση μιας θετικά διαφοροποιημένης και ισότιμης κοινωνίας.

Το ερώτημα πώς θα έπρεπε να ζουν οι μετανάστες στις κοινωνίες που τους δέχονται είναι αφορμή για πολύ μεγάλη συζήτηση. Σε κάποιες χώρες, οι μετανάστες αντιμετωπίζονται όλο και περισσότερο ως πηγή κοινωνικής αναταραχής και οικονομικής επιβάρυνσης, ενώ οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ανησυχία σε σχέση με την αυξανόμενη ορατότητα ξένων πολιτισμών. Στις ευρωπαϊκές χώρες δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιο σταθερό πλαίσιο που να επιτρέπει στις εθνοτικές μειονότητες συμμετοχή στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Ορισμένες από αυτές τις χώρες, όπως η Γερμανία, αντιμετωπίζουν τους μετανάστες κατά κύριο λόγο ως προσωρινό εργατικό δυναμικό, ενώ οι παραδοσιακές χώρες-μεταναστευτικοί προορισμοί, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο Καναδάς, θεωρούν τους μετανάστες μόνιμους κατοίκους (Hargreaves, 1995). Οι κυβερνήσεις διαφέρουν ως προς τον βαθμό πολιτισμικής διαφορετικότητας που είναι έτοιμες να αποδεχθούν. Για παράδειγμα, ο γαλλικός νόμος του 2004 που απαγορεύει να φορά κανείς θρησκευτικά διακριτικά στο σχολείο έχει οδηγήσει με την πάροδο του χρόνου σε πολυάριθμες έντονες δημόσιες συζητήσεις σχετικά με το ζήτημα του ρόλου της θρησκείας στη δημόσια σφαίρα. Σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπως οι Κάτω Χώρες και η Γαλλία, οι νεαρές μου-

σουλμάνες που φορούν το *hijab*, μια μαντήλα που καλύπτει συνολικά τα μαλλιά και τον λαιμό των μουσουλμάνων γυναικών, έχουν γίνει σύμβολα αντιπαράθεσης (Vivian, 1999). Επομένως, η παρουσία ορατών πολυπολιτισμικών συμβόλων, όπως τα αλλοεθνή καταστήματα και τα ρούχα, δεν αποτελεί ένδειξη μιας πραγματικά πολυπολιτισμικής κοινωνίας, εκτός και αν υπάρχει αμοιβαία αποδοχή και ισότιμη κοινωνική συμμετοχή από όλες τις ομάδες.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Πώς πιστεύετε ότι θα έπρεπε να δράσουν οι μετανάστες προκειμένου να αφομοιωθούν από τον ντόπιο πολιτισμό; Έχουν γηγενείς και μετανάστες την ίδια αντίληψη σχετικά με το πώς θα έπρεπε να δράσουν οι τελευταίοι προκειμένου να προσαρμοστούν στον ντόπιο πολιτισμό; Για παράδειγμα, θα έπρεπε οι μετανάστες να εγκαταλείψουν την παραδοσιακή τους ενδυμασία προς όφελος της ενδυμασίας του ντόπιου πολιτισμού;

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΟΚ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΕΠΙΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Πολιτισμικό σοκ και αντίστροφο πολιτισμικό σοκ

Το *πολιτισμικό σοκ* αναφέρεται στα αισθήματα αποπροσανατολισμού και άγχους που βιώνει ένας προσωρινός μετανάστης όταν εισέρχεται σε έναν νέο πολιτισμό. Συμβαίνει κατά τη διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ προσωρινών μεταναστών και γηγενών, όταν οι οικείες πολιτισμικές νόρμες και αξίες που διέπουν τη συμπεριφορά τίθενται υπό αμφισβήτηση στο νέο πολιτισμικό περιβάλλον (Furnham & Bochner, 1982). Ο Adler (1975) παρατηρεί ότι το πολιτισμικό σοκ αποτελεί μία ψυχολογική και κοινωνική διαδικασία που εξελίσσεται εν μέσω διαφόρων σταδίων. Ορισμένοι άνθρωποι ενδέχεται να χρειαστούν αρκετές εβδομάδες για να ξεπεράσουν την ψυχολογική πίεση· για άλλους πάλι, η αναστάτωση του πολιτισμικού σοκ μπορεί να διαρκέσει μέχρι και έναν ολόκληρο χρόνο. Στα συμπτώματα περιλαμβάνονται η κατάθλιψη, η αίσθηση ότι δεν υπάρχει βοήθεια, το άγχος, η νοσταλγία, η σύγχυση, η συχνή και εύκολη ενόχληση, η απομόνωση, η μη ανεκτικότητα, η αμυντικότητα και η απομάκρυνση, όλα ενδείξεις ψυχολογικής πίεσης.

Το πλέον γνωστό μοντέλο είναι το *μοντέλο καμπύλης U*. Το αρχικό στάδιο του πολιτισμικού σοκ, που συνήθως ονομάζεται *στάδιο του μήνα του μέλιτος*, χαρακτηρίζεται από έντονο ενθουσιασμό που σχετίζεται με το γεγονός ότι το άτομο βρίσκεται σε διαφορετικό και ασυνήθιστο μέρος. Η άφιξη μπορεί να προκαλεί αίσθημα ευφορίας και ενθουσιασμού για τα νέα πράγματα που συναντά το άτομο. Το δεύτερο στάδιο αποκαλείται *αποδόμηση*, και σε αυτό αρχίζουν να επιδρούν η αναστάτωση και η πίεση, εξαιτίας των διαφορών που παρουσιάζει ο νέος πολιτισμός. Το νέο περιβάλλον απαιτεί μεγάλη ποσότητα συνειδητής ενέργειας, η οποία δεν χρειάζοταν στο

παλιό περιβάλλον, γεγονός που οδηγεί σε νοητική υπερφόρτωση και κούραση. Ενδέχεται να προκύψουν δυσκολίες στην επικοινωνία. Σε αυτό το στάδιο μπορεί να εμφανιστούν αισθήματα δυσαρέσκειας, ανυπομονησίας, θυμού, λύπης και ανικανότητας. Το τρίτο στάδιο πολιτισμικού σοκ ονομάζεται *επαναπροσανατολισμός* ή φάση προσαρμογής και περιλαμβάνει επανασύνθεση των νέων δεδομένων και αυξημένη ικανότητα λειτουργίας στο νέο περιβάλλον. Οι μετανάστες αρχίζουν να αναζητούν λύσεις στα προβλήματά τους. Υπάρχει περίπτωση το άτομο να βιώσει μια αίσθηση ψυχολογικής ισορροπίας, εκκινώντας αξιολόγηση των παλιών συνθηκών έναντι των καινούργιων. Το τέταρτο στάδιο πολιτισμικού σοκ ονομάζεται στάδιο *προσαρμογής*. Σε αυτό, οι άνθρωποι αποκτούν μεγαλύτερη άνεση απέναντι στον νέο πολιτισμό, καθώς αυτός γίνεται περισσότερο προβλέψιμος· συμμετέχουν πλέον ενεργά με τα νέα τους εργαλεία επίλυσης προβλημάτων και συγκρούσεων, με μερική επιτυχία. Το τελικό στάδιο περιγράφεται ως *διπολιτισμικότητα*, και σε αυτό οι άνθρωποι είναι σε θέση να αντεπεξέλθουν άνετα τόσο στον αρχικό όσο και στον νέο πολιτισμό. Το συγκεκριμένο στάδιο συνοδεύεται από ένα πιο συμπαγές αίσθημα ένταξης καθώς το άτομο έχει αναρρώσει από τα συμπτώματα του πολιτισμικού σοκ.

Στη βιβλιογραφία για την κλασική υπόθεση της καμπύλης U αναφέρεται ότι υπάρχει κάποια σύνδεση μεταξύ του χρονικού διαστήματος που περνά το άτομο στη χώρα υποδοχής και στην εμπειρία της διαπολιτισμικής προσαρμογής. Τόσο αυτό όσο και άλλα παρόμοια μοντέλα δεν στερούνται επικριτών, καθώς μοιάζουν να απλοποιούν τη διαπολιτισμική προσαρμογή και να αποτυγχάνουν να φωτίσουν όλο το φάσμα των παραγόντων που βρίσκονται σε ισχύ (Ward, Okura, Kennedy & Kojima, 1998). Επιπλέον, πολυάριθμες μελέτες έχουν αποτύχει να παράσχουν υποστήριξη στους ισχυρισμούς σχετικά με την καμπύλη U (π.χ., Kealey, 1989). Παρ' όλα αυτά, οι διαπολιτισμικοί μελετητές αναγνωρίζουν ότι τα μοντέλα πολιτισμικού σοκ συνεισφέρουν σημαντικά στη θεωρητική κατανόηση της μελέτης των διαδικασιών διαπολιτισμικής προσαρμογής. Για παράδειγμα, σε μια πολύχρονη μελέτη για τη διαπολιτισμική προσαρμογή 35 διεθνών φοιτητών στη Νέα Ζηλανδία, ο Ward και οι συνεργάτες του (1998) ανακάλυψαν ότι τα ψυχολογικά και κοινωνικο-πολιτισμικά προβλήματα κορυφώνονταν στην αρχή της διαμονής τους. Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα σε 500 Κορεάτες μετανάστες με τόπο κατοικίας τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι Park και Rubin (2012) ανέφεραν ότι η μεγαλύτερη παραμονή συνδεόταν με καλύτερη προσαρμογή. Όσο περισσότερο μένουν οι προσωρινοί μετανάστες στον νέο πολιτισμό τόσο αυξάνουν τις πιθανότητες να αναπτύξουν κοινωνικο-πολιτισμική και γλωσσική ικανότητα, καθώς αποκτούν μεγαλύτερη εμπειρία στη διαχείριση της ζωής τους στον νέο πολιτισμό.

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: van der Zee, Karen and Jan P. van Oudenhoven (2013), «Culture shock or challenge? The role of personality as a determinant of intercultural competence», *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(5): 928-940.

Οι άνθρωποι που επιστρέφουν στην πατρίδα τους έπειτα από εκτεταμένη παραμονή σε έναν ξένο πολιτισμό ενδέχεται να βιώσουν επίσης πολιτισμικό σοκ. Μια τέτοια εμπειρία αποκαλείται *αντίστροφο πολιτισμικό σοκ*. Στην πραγματικότητα, στο αρχικό τους έργο, οι Gullahorn και Gullahorn (1963) επέκτειναν την υπόθεση της καμπύλης U προκειμένου να συμπεριλάβει και το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ, δημιουργώντας έτσι την *καμπύλη W*. Αυτού του είδους το πολιτισμικό σοκ μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη αναστάτωση και σύγχυση απ' ό,τι το αρχικό σοκ που αισθάνεται κανείς σε έναν νέο πολιτισμό. Στο αντίστροφο πολιτισμικό σοκ, ο πολιτισμός κληρονομιάς συγκρίνεται δυσμενώς με τα χαρακτηριστικά που το άτομο θαύμασε στον νέο πολιτισμό. Οι έρευνες δείχνουν ότι κανείς δεν επιθυμεί να παραδεχτεί ότι δυσκολεύεται να επαναπροσαρμοστεί στον πολιτισμό κληρονομιάς, με αποτέλεσμα συχνά το άτομο να υποφέρει σιωπηλά κατά τη διαδικασία επανεισόδου. Όταν το άτομο επιστρέφει για πρώτη φορά, νιώθει μια αίσθηση ανακούφισης και ενθουσιασμού λόγω του ότι βρίσκεται ξανά σε οικείο περιβάλλον, βλέπει παλιούς φίλους και την οικογένειά του και τρώει οικείες τροφές. Ωστόσο, προς έκπληξη όλων, κυρίως των ίδιων των απόδημων που επιστρέφουν, ο αρχικός κύκλος επανεισόδου μπορεί να ακολουθηθεί από μια αίσθηση κατάθλιψης και μια αρνητική στάση. Διάφοροι παράγοντες συνεισφέρουν στη φάση της κατάπτωσης. Αρχικά, όταν το άτομο επανεισέρχεται στον πολιτισμό κληρονομιάς, βιώνει ένα αίσθημα που τονίζει την ανάγκη αναζήτησης ταυτότητας. Εν συνεχεία, ο πολιτισμός κληρονομιάς μπορεί να φαντάζει αρνητικός τις στιγμές που το εισερχόμενο άτομο νοσταλγεί τις «παλιές καλές ημέρες» στη χώρα υποδοχής όπου έζησε κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα. Παράλληλα, οι παλιές αξίες, οι πεποιθήσεις και οι τρόποι σκέψης και ζωής, στοιχεία με τα οποία το άτομο ήταν κάποτε εξοικειωμένο, ενδέχεται να έχουν αλλάξει, με αποτέλεσμα να προκαλείται αίσθηση απώλειας ή ασάφειας. Τέλος, υπάρχει πιθανότητα να έχουν αλλάξει και οι άνθρωποι στα χρόνια που μεσολάβησαν· η επανασύναψη μιας βαθιάς φιλίας με έναν παλιό φίλο ίσως να μην είναι αυτόματη ή εύκολη. Για παράδειγμα, η Chiang (2011) διενέργησε μια μελέτη σε 25 νέους Ταϊβανέζους που μετανάστευσαν στον Καναδά και στη Νέα Ζηλανδία με τους γονείς τους σε νεαρή ηλικία τις δεκαετίες του 1980 και του 1990, και οι οποίοι είχαν επιστρέψει στην Ταϊβάν. Τα ευρήματα έδειξαν ότι παρά το γεγονός πως αυτοί οι επαναπατρισθέντες γεννήθηκαν και εν μέρει μεγάλωσαν στην Ταϊβάν, ανέφεραν ότι βίωσαν αντίστροφο πολιτισμικό σοκ κατά τη διαδικασία προσαρμογής τους. Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες που ρωτήθηκαν θα επιθυμούσαν να επιστρέψουν στο μέρος όπου είχαν μεταναστεύσει, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και καλύτερη εκπαίδευση στο μέλλον για τα παιδιά τους.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Μπορείτε να παραθέσετε ορισμένους από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη πολιτισμικού σοκ; Τι συμβαίνει με το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ; Μπορείτε να εξηγήσετε με ένα παράδειγμα τον λόγο για τον οποίο το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ τείνει να δημιουργεί μεγαλύτερη αναστάτωση και σύγχυση απ' ό,τι το πολιτισμικό σοκ που βιώνει το άτομο σε έναν νέο πολιτισμό;

Μοντέλα επιπολιτισμού

Ο *επιπολιτισμός* αναφέρεται στις αλλαγές που υφίστανται οι πολιτισμικές ομάδες λόγω της συνεχούς επαφής τους στη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου (Berry, 1986). Ο επιπολιτισμός συχνά γίνεται αισθητός μέσω φυσικών και ψυχολογικών αλλαγών που συμβαίνουν ως αποτέλεσμα της προσαρμογής η οποία απαιτείται προκειμένου να λειτουργήσει κανείς σε ένα νέο, διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο. Το ευρύτερα εφαρμοσμένο μοντέλο επιπολιτισμού αναπτύχθηκε από τον John Berry (1980). Σύμφωνα με αυτό, οι μετανάστες έρχονται αντιμέτωποι με δύο βασικά ζητήματα: τη διατήρηση της πολιτισμικής τους κληρονομιάς και τη διατήρηση της σχέσης τους με την κοινωνία που τους δέχτηκε. Σε αυτό το συνεχές, οι προσανατολισμοί του επιπολιτισμού κυμαίνονται από την απόδοση θετικής αξίας τόσο στον κληρονομικό όσο και στον νέο πολιτισμό (ενσωμάτωση), από την απόδοση αρνητικής αξίας στον παλιό πολιτισμό και θετικής αξίας στον νέο (αφομοίωση), θετικής αξίας στον παλιό και αρνητικής αξίας στον νέο πολιτισμό (διαχωρισμός), μέχρι και την απόδοση αρνητικής αξίας και στους δύο πολιτισμούς (περιθωριοποίηση). Για παράδειγμα, τα άτομα που επιθυμούν να διατηρήσουν τις εθνοτικές παραδόσεις τους και ταυτόχρονα να γίνουν αναπόσπαστο μέρος της ντόπιας κοινωνίας είναι γνωστά ως *ενσωματιστές*. Η *περιθωριοποίηση* αφορά άτομα που υποτιμούν την αξία της πολιτισμικής τους κληρονομιάς, χωρίς ωστόσο να διατηρούν σημαντική ψυχολογική επαφή με την ντόπια κοινωνία. Οι περιθωριοποιημένοι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται ότι δεν ανήκουν πουθενά, ενώ, σε μια παραλλαγή αυτού του προσανατολισμού, ενδέχεται ακόμα και να απορρίπτουν εντελώς την εθνοτική τους ταυτότητα ως πράξη ενίσχυσης της αυτοεκτίμησής τους [οι Bourhis κ.ά. (2007) αναφέρονται σε τέτοιους ανθρώπους με τον όρο *ατομικιστές*]. Τόσο η *αφομοίωση* όσο και ο *διαχωρισμός* αφορούν την απόρριψη του ενός πολιτισμού και την αποκλειστική υιοθέτηση του άλλου. Πολλοί μετανάστες κινούνται μεταξύ αυτών των προσανατολισμών, καταλήγοντας σε έναν με την πάροδο του χρόνου – συνήθως στην ενσωμάτωση ή την αφομοίωση. Οι άνθρωποι που προσαρμόζονται σε έναν νέο πολιτισμό αντιμετωπίζουν προκλήσεις σε σχέση με τη διατροφή, το κλίμα, την εστίαση, την επικοινωνία, τους ρόλους, τα κοινωνικά δίκτυα, τις νόρμες και τις

αξίες. Η πίεση που σχετίζεται με τέτοιες αλλαγές αποκαλείται *αφομοιωτική πίεση* ή *επιπολιτισμικό στρες*.

Ένα από τα ελαττώματα του αρχικού μοντέλου του Berry είναι ότι εστιάζει στις μειονοτικές ομάδες ή τις ομάδες μεταναστών, υποθέτοντας ότι οι μετανάστες είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τη στρατηγική επιπολιτισμού που προτιμούν στην κοινωνία που τους δέχεται. Στην πραγματικότητα, οι στάσεις του ντόπιου πολιτισμού ενδέχεται να ασκήσουν ισχυρή επιρροή στον τρόπο που οι μετανάστες βιώνουν τη διαδικασία επιπολιτισμού (Kosic, Mannetti & Sam, 2005). Όπως και οι μετανάστες, αντίστοιχα και τα μέλη της κοινωνίας υποδοχής αναπτύσσουν στάσεις έναντι του επιπολιτισμού (Rohmann, Florack & Piontkowski, 2006). Για αυτούς, ο επιπολιτισμός επικεντρώνεται στο αν επιθυμούν να διατηρήσουν οι μετανάστες την πολιτισμική τους κληρονομιά και αν εκτιμούν την επαφή μεταξύ των ομάδων. Οι στάσεις τους στον επιπολιτισμό, σε ένα μοντέλο ανάλογο με αυτό του Berry, το οποίο όμως αναφέρεται στον ντόπιο πολιτισμό, έχουν ως εξής: ενσωμάτωση, αφομοίωση, απομόνωση και ατομικισμός (Bourhis κ.ά., 1997). Πιθανή ασυμφωνία μεταξύ των στάσεων πλειονότητας και μειονότητας οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα, όπως δημιουργία στερεοτύπων, προκατάληψης και διακρίσεων (Zagefka & Brown, 2002). Προκειμένου να καμφθούν οι περιορισμοί του αρχικού μοντέλου, ο Berry (2005) πρότεινε ένα τρισδιάστατο μοντέλο, το οποίο αποτελείται από τη διατήρηση του πολιτισμού, την επαφή και τη συμμετοχή, καθώς και τη δυνατότητα να αποφασίσει κανείς με ποιον τρόπο επιθυμεί να αφομοιωθεί πολιτισμικά. Με την προώθηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας και της πολυπολιτισμικότητας, οι μετανάστες είναι περισσότερο ευπρόσδεκτοι να ενσωματωθούν στον ντόπιο πολιτισμό με παράλληλη διατήρηση των δεσμών τους με τη δική τους εθνοτική κληρονομιά.

Η ενσωμάτωση προσφέρει στους μετανάστες την ευκαιρία να διατηρήσουν τις εθνοτικές πολιτισμικές πρακτικές τους χωρίς να θυσιάσουν τη θετική σχέση τους με την κοινωνία υποδοχής. Παράλληλα, τους ευνοεί, καθώς μεταξύ άλλων τους παρέχει τη δυνατότητα να βελτιώσουν τη χαμηλή κοινωνική τους θέση. Μια σημαντική υπόθεση της θεωρίας κοινωνικής ταυτότητας υποστηρίζει ότι η συμμετοχή σε ομάδα υψηλής κοινωνικής θέσης είναι επιθυμητή επειδή συμβάλλει στη διαμόρφωση θετικής κοινωνικής ταυτότητας (Hogg & Abrams, 1988). Προκειμένου να διατηρήσουν θετική έννοια του εαυτού τους –η οποία προέρχεται από μια ικανοποιητική κοινωνική ταυτότητα–, τα άτομα που ανήκουν σε ομάδα κατώτερης θέσης μπορούν είτε να αγωνιστούν για να αποκτήσουν υψηλότερη θέση εγκαταλείποντας την ομάδα τους, είτε να επιχειρήσουν να αναβαθμίσουν τη θέση της ομάδας τους ως συνόλου (Tajfel, 1978). Στην περίπτωση των μεταναστών είναι δύσκολο, αν όχι ανέφικτο, να αναβαθμίσουν την κοινωνική θέση ολόκληρης της εθνοτικής τους ομάδας. Ως εκ τούτου, οι προσπάθειες απόκτησης θετικής κοινωνικής ταυτότητας συχνά έχουν στόχο την ενσωμάτωση στη ντόπια ομάδα αντί για την παραμονή στην ξένη εξω-ομάδα. Στοιχεία από προηγούμενες έρευνες δείχνουν επίσης

ότι η στρατηγική της ενσωμάτωσης συνδέεται με καλή ψυχολογική προσαρμογή, αίσθηση ένταξης και αίσθημα αποδοχής.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Οι μετανάστες σε όλο τον κόσμο γίνονται αντικείμενο διάφορων στερεοτύπων. Γιατί ορισμένες ομάδες μεταναστών αντιμετωπίζουν περισσότερη προκατάληψη και αρνητικά στερεότυπα απ' ό,τι άλλες; Ποιοι παράγοντες πιστεύετε ότι κάνουν τους ανθρώπους ανθεκτικότερους όταν έχουν να αντιμετωπίσουν τέτοιες προκαταλήψεις;

ΘΕΩΡΙΑ

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΔΙΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Πολλοί άνθρωποι σήμερα εκτίθενται σε περισσότερους από έναν πολιτισμούς και κατά συνέπεια γίνονται διπολιτισμικοί ή πολυπολιτισμικοί. Αυτά τα διπολιτισμικά/δίγλωσσα άτομα μπορεί να είναι διεθνείς φοιτητές, εκπατρισμένοι, επιχειρηματίες, μετανάστες, πρόσφυγες, μετανάστες που έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό ή παιδιά διαφυλετικών γάμων. Ως αποτέλεσμα, το ενδιαφέρον για τη διπολιτισμικότητα και τη δίγλωσσία αυξάνεται στην έρευνα που διεξάγεται στα πεδία της διαπολιτισμικής ψυχολογίας και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Σημαντική θεωρητική έννοια σε αυτό το πεδίο είναι η ενσωμάτωση της διπολιτισμικής ταυτότητας (bicultural identity integration - BII) που ανέπτυξαν η Benet-Martínez και οι συνεργάτες της. Τα διπολιτισμικά άτομα διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο συνδυάζουν και διαπραγματεύονται τους δύο πολιτισμούς τους. Οι Benet-Martínez και Haritatos (2005) διενέργησαν μια μελέτη χρησιμοποιώντας ένα δείγμα Αμερικανοκινέζων διπολιτισμικών προκειμένου να ξετυλίξουν την κατασκευή της BII, τον βαθμό δηλαδή στον οποίο ένα διπολιτισμικό άτομο αντιλαμβάνεται τις δύο πολιτισμικές του ταυτότητες ως «συμβατές» ή «αντιφατικές». Η μέτρηση BII έχει δύο συνιστώσες: την απόσταση (αντί της αλληλοεπικάλυψης) και τη σύγκρουση (έναντι της αρμονίας) μεταξύ των δύο πολιτισμικών ταυτοτήτων ή προσανατολισμών κάποιου. Ένα άτομο με υψηλή BII ταυτίζεται τόσο με τον κληρονομικό όσο και με τον κυρίαρχο πολιτισμό, αντιμετωπίζοντάς τους ως συμβατούς και συμπληρωματικούς, ενώ βλέπει τον εαυτό του ως τμήμα ενός συνδυαστικού, μεικτού πολιτισμικού όντος (π.χ., «διατηρώ παράλληλα και τον κινεζικό και τον αμερικανικό πολιτισμό και αισθάνομαι καλά γι' αυτό»): ένα άτομο με χαμηλή BII ταυτίζεται επίσης με αμφότερους τους πολιτισμούς, ωστόσο είναι πολύ πιθανότερο να αισθανθεί παγιδευμένο ανάμεσά τους και να προτιμήσει να τους διατηρήσει ξεχωριστά (π.χ., «Αισθάνομαι διχασμένος ανάμεσα στον κινεζικό και τον αμερικανικό τρόπο ζωής»). Η μελέτη των Benet-Martínez και Haritatos αποκάλυψε επίσης ότι η πολιτισμική απόσταση και διαμάχη που αντιλαμβάνεται το άτομο έχουν σαφή προηγούμενα, τα οποία σχετίζονται με την προσωπικότητα, τον επιπολιτισμό και την κοινωνική του δημογραφία.

Παραπομπή

Benet-Martínez, Verónica and Jana Haritatos (2005), «Bicultural identity integration (BII): components and psychosocial antecedents», *Journal of Personality*, 73: 1015-1050.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την ενσωμάτωση διπολιτισμικής ταυτότητας

Nguyen, Angela-Minh Tu D. and Benet-Martínez, Verónica (2013), «Biculturalism and adjustment: a meta-analysis», *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(1): 122-159.

Η θεωρία στην πράξη

ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ

Τα διπολιτισμικά άτομα επιδίδονται σε μια διαδικασία που αποκαλείται εναλλαγή πολιτισμικού πλαισίου, κατά την οποία κινούνται μεταξύ των δύο πολιτισμικών ερμηνευτικών πλαισίων για να ανταποκριθούν σε ερεθίσματα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι εκτεταμένη έρευνα έχει ασχοληθεί με τις διαφορές μεταξύ πολιτισμικών ομάδων, σχετικά λίγα είναι γνωστά για τις διαδικασίες πολιτισμικής μεταβολής των πολυπολιτισμικών ή διπολιτισμικών ατόμων. Για παράδειγμα, πώς οργανώνονται και κινούνται μεταξύ των διαφόρων πολιτισμικών τους προσανατολισμών τα διπολιτισμικά άτομα χωρίς να αισθάνονται αποπροσανατολισμένα; Οι Cheng, Lee και Benet-Martínez (2006) διεξήγαγαν μια μελέτη προκειμένου να εξετάσουν πώς η δύναμη των πολιτισμικών καταβολών επηρεάζει τη μεταβολή πολιτισμικού πλαισίου για άτομα με υψηλά και χαμηλά επίπεδα ενσωμάτωσης διπολιτισμικής ταυτότητας (BII), χρησιμοποιώντας ένα δείγμα Αμερικανοασιατών διπολιτισμικών, εκ των οποίων οι 179 ήταν πρώτης γενιάς και οι 41 δεύτερης γενιάς. Χρησιμοποίησαν μια έμμεση διαδικασία ενδυνάμωσης με χρήση λέξεων, η οποία περιλάμβανε τέσσερις τύπους λέξεων: (α) θετικές λέξεις για τους Ασιάτες, (β) αρνητικές λέξεις για τους Ασιάτες, (γ) θετικές λέξεις για τους Αμερικανούς ή (δ) αρνητικές λέξεις για τους Αμερικανούς. Τα ευρήματα φανερώνουν ότι, όταν εκτίθενται σε θετικά πολιτισμικά ερεθίσματα, τα διπολιτισμικά άτομα που αντιλαμβάνονται τις πολιτισμικές τους ταυτότητες ως συμβατές (υψηλή BII) ανταποκρίνονται με τρόπους σύμφωνους με το πολιτισμικό πλαίσιο, ενώ στα άτομα που αντιλαμβάνονται τις πολιτισμικές τους ταυτότητες ως συγκρουόμενες (χαμηλή BII) οι τρόποι ανταπόκρισης είναι δυσανάλογοι προς το πολιτισμικό πλαίσιο. Το αντίθετο ίσχυε για τα αρνητικά πολιτισμικά ερεθίσματα. Τα αποτελέσματα αυτά επικύρωσαν το γεγονός ότι η διαδικασία μεταβολής πολιτισμικού πλαισίου διαφέρει ανάλογα με το επίπεδο BII του ατόμου, καθώς και ότι τόσο τα άτομα υψηλής BII όσο και αυτά που εμφανίζουν χαμηλή BII μπορούν να επιδείξουν συμπεριφορές σύμφωνες ή ασύμφωνες με το πολιτισμικό πλαίσιο κάτω από διαφορετικές συνθήκες.

Ερωτήσεις εμβάθυνσης

Τι είδους παράγοντες μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία θετικών διπολιτισμικών εμπειριών σε ένα άτομο; Τι είδους ατομικές διαφορές μπορούν να διαμορφώσουν επίσης τη θετικότητα των διπολιτισμικών εμπειριών κάποιου, επηρεάζοντας μ' αυτό τον τρόπο το επίπεδο BII που διαθέτει;

Παραπομπή

Cheng, Chi-Ying, Fiona Lee and Verónica Benet-Martínez (2006), «Assimilation and contrast effects in cultural frame switching (CFS): bicultural identity integration (BII) and valence of cultural cues», *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37: 742-760.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη διπολιτισμικότητα στην πράξη

Love, Julia A. and Raymond Buriel (2007), «Language brokering, autonomy, parent-child bonding, biculturalism, and depression: a study of Mexican American adolescents from immigrant families», *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 29(4): 472-491.

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους μετατρέπουν σε σπίτι τους τη νέα χώρα, όλοι οι προσωρινοί μετανάστες πρέπει να προσαρμοστούν σε ένα μη οικείο πολιτισμικό έδαφος. Ο όρος *διαπολιτισμική προσαρμογή* αναφέρεται στη διαδικασία αύξησης του επιπέδου ικανότητας σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον (Kim, 1988).

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Crippen, Cheryl and Leah Brew (2013), «Strategies of cultural adaption in intercultural parenting», *Family Journal*, 21(3): 263-271.

Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία διαπολιτισμικής προσαρμογής

Ομοιότητα μεταξύ των πολιτισμών χώρας υποδοχής και πατρίδας

Ο βαθμός ομοιότητας μεταξύ του πολιτισμού της χώρας υποδοχής και αυτού της πατρίδας των μεταναστών μπορεί να προβλέψει το επιπολιτισμικό στρες που βιώνουν. Για παράδειγμα, οι Σουδανέζοι μετανάστες στην Αυστραλία εμφανίζουν σημαντικά μεγαλύτερη ψυχολογική και πολιτισμική απόσταση συγκριτικά με όσους προέρχονται από τη Νέα Ζηλανδία. Εκτός από τη φυσική εμφάνιση και τη γλώσσα, πολιτισμικά γνωρίσματα όπως πεποιθήσεις και αξίες μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να διαχωρίσουν μια ομάδα μεταναστών από τους άλλους. Οι πρώτοι Κινέζοι έποικοι στην Αυστραλία τη δεκαετία του 1840 ήταν αντι-

κείμενο απέχθειας λόγω της αποδοτικότητας, της εργατικότητας και της οικονομικής ανταγωνιστικότητάς τους, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται ως απειλή για τη διαβίωση των Ευρωπαίων μεταναστών (Ang, 2000). Η αύξηση της πολιτισμικής απόστασης ενθαρρύνει τους μετανάστες να παραμείνουν ψυχολογικά εντός των ορίων των εθνοτικών ομάδων τους. Αυτό αποτελεί πρόκληση, ιδίως για τους εθνοτικούς επιχειρηματίες που έχουν ανάγκη να γίνουν αποδεκτοί τόσο από την εθνοτική τους ομάδα όσο και από την κυρίαρχη ομάδα, προκειμένου να συντηρήσουν επιχειρήσεις και πελατολόγιο.

Εθνοτική κοινωνική υποστήριξη

Οι μετανάστες προεκτείνουν τη σύνδεσή τους με την πατρίδα τους μέσω διαφόρων τύπων εθνοτικής συσχέτισης, όπως οι θρησκευτικές ομάδες. Τα εθνοτικά κοινοτικά δίκτυα παρέχουν πολύτιμη υποστήριξη για τους μετανάστες κατά την προσαρμογή τους στον νέο πολιτισμό. Για παράδειγμα, η προηγούμενη έρευνα ταυτοποιεί τα κοινωνικά δίκτυα ως ζωτικό μέρος των καινοτόμων δραστηριοτήτων των μεταναστών σε πολλές χώρες (Light & Gold, 2000). Όταν οι μετανάστες μεταφέρονται από την πατρίδα τους, φέρνουν μαζί τους σημαντικούς δεσμούς με τον κληρονομικό πολιτισμό τους. Παράλληλα, προεκτείνουν αυτόν τον δεσμό τους με την πατρίδα μέσω της σύνδεσής τους με τα εθνοτικά κοινωνικά δίκτυα, τα οποία παρέχουν μια αρχική προστασία που επιτρέπει τη διαπραγμάτευση της αίσθησης του τόπου, όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι οι εθνοτικές ομάδες συχνά συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες οικιστικές περιοχές. Η εθνοτική κοινωνική υποστήριξη μπορεί επομένως να δημιουργήσει έναν χώρο όπου οι μετανάστες είναι σε θέση να γεφυρώσουν την πολιτισμική απόσταση και να οικοδομήσουν σταδιακά συνδέσεις με τον κυρίαρχο πολιτισμό.

Προσωπικά χαρακτηριστικά και υπόβαθρο

Δημογραφικοί παράγοντες όπως η ηλικία, η μητρική γλώσσα και η μόρφωση, προσωπικές εμπειρίες όπως η προηγούμενη έκθεση σε άλλους πολιτισμούς, καθώς και στοιχεία του χαρακτήρα όπως η εξωστρέφεια μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα της διαπολιτισμικής προσαρμογής. Οι νεότεροι μετανάστες γενικά προ-

Φωτογραφία 9.3 Οι μεταφραστικές υπηρεσίες που παρέχει η κινεζική κοινότητα του Brisbane έχουν στόχο την υποστήριξη των Κινέζων μεταναστών κατά την εγκατάστασή τους στη χώρα υποδοχής. © Shuang Liu. Χρησιμοποιείται με άδεια.

σαρμόζονται ευκολότερα από τους παλιότερους, ειδικά όταν έχουν λάβει καλή μόρφωση. Ωστόσο, υπάρχουν μελέτες που δεν σημείωσαν την ηλικία ως σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης των αποτελεσμάτων του επιπολιτισμού (Park & Rubin, 2012). Η ικανότητα ομιλίας της γλώσσας του ντόπιου πολιτισμού σίγουρα διευκολύνει την ικανότητα του ατόμου να προσαρμοστεί και να λειτουργήσει στον νέο πολιτισμό, μειώνοντας έτσι το επιπολιτισμικό στρες. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι η έλλειψη δεξιότητας στη γλώσσα της χώρας υποδοχής αποτελεί ένα από τα πολλά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι επισκέπτες κατά τη διαπολιτισμική προσαρμογή, ιδίως όσον αφορά την ανάπτυξη ποιοτικής και ποσοτικής επαφής με τα μέλη του ντόπιου πολιτισμού (π.χ., Berry, 2005). Η προηγούμενη έκθεση σε άλλους πολιτισμούς επίσης προετοιμάζει καλύτερα το άτομο ψυχολογικά για να αντιμετωπίσει την πίεση και την αναστάτωση που σχετίζονται με την εγκατάσταση σε έναν νέο πολιτισμό. Για παράδειγμα, οι διεθνείς φοιτητές αντεπεξέρχονται καλύτερα στη διαδικασία εγκατάστασης εάν έχουν ταξιδέψει και σε άλλες χώρες στις οποίες δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν χρησιμοποιώντας τη μητρική τους γλώσσα.

Επίδραση των επίσημων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Ως πολιτισμικός θεσμός και σημαντικός διαμορφωτής της πολιτισμικής σκέψης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επηρεάζουν τη συνείδηση του κοινού μέσω του συμβολικού περιβάλλοντος που δημιουργούν και συντηρούν (McLuhan & Fiore, 1967). Αυτό το συμβολικό περιβάλλον αναφέρεται κοινώς ως συμβολική κοινωνική πραγματικότητα (Adoni & Mane, 1984). Όταν μια εθνοτική ομάδα απεικονίζεται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αυτή η συγκεκριμένη συμβολική κοινωνική πραγματικότητα μετατρέπεται σε κοινή κατηγορία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ταυτοποιήσει τα μέλη αυτής της εθνοτικής ομάδας (Potter & Reicher, 1987). Λόγω της συγκεκριμένης επίδρασης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μπορούν να λειτουργήσουν ως παράγοντες διαιώνισης ή ελάττωσης των φυλετικών στερεοτύπων (Mastro & Greenberg, 2000). Ο ρόλος αυτός των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην ενεργοποίηση και διαιώνιση των φυλετικών στερεοτύπων είναι ιδιαίτερα σημαντικός όταν το κοινό έχει μικρή άμεση εμπειρία της απεικονιζόμενης ομάδας, καθώς και όταν δεν έχει πρόσβαση σε άλλες πηγές επικύρωσης (Khan κ.ά., 1999). Για παράδειγμα, οι Lee και Wu (2004) ανακάλυψαν ότι, όταν άλλες φυλετικές ομάδες εκτίθενται σε αρνητικές εικόνες σχετικά με τους Αμερικανοασιάτες, τότε καταλήγουν να τους αντιμετωπίζουν με αισθήματα αμφιβολίας και αμφιθυμίας. Στην περίπτωση που τα αρνητικά στερεότυπα γίνονται αντιληπτά ως αληθινά, η προκατάληψη αποτελεί πιθανή συνέπεια. Η αντίληψη μιας εθνοτικής ομάδας για τον τρόπο απεικόνισής της στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης θα επηρεάσει τις στάσεις της προς τον ντόπιο πολιτισμό και, συνεπώς, την επιθυμία της για ενσωμάτωση στην κοινωνία υποδοχής (Liu, 2006).

Επίδραση των εθνοτικών μέσων ενημέρωσης

Εκτός από την έκθεση στα επίσημα μέσα, οι εθνοτικές μειονότητες ή οι μετανάστες έχουν επίσης πρόσβαση σε εθνοτικά μέσα ενημέρωσης, όπως εφημερίδες τυπωμένες στη μητρική τους γλώσσα που δημοσιεύονται στη χώρα υποδοχής. Τα εθνοτικά μέσα ενημέρωσης δρουν τόσο μεταξύ των ομάδων όσο και εντός των ομάδων. Στην ενδο-ομαδική λειτουργία τους, τα εθνοτικά μέσα ενημέρωσης προωθούν τη συνοχή της εθνοτικής ομάδας, όχι μόνο μέσω των νέων που δημοσιεύουν αλλά και μέσω της εθνοτικής γλώσσας που χρησιμοποιούν (Ward & Hewstone, 1985). Για παράδειγμα, οι κινεζικές εθνοτικές ομάδες της Αυστραλίας, όπως και άλλες ομάδες, θεωρούν τη γλώσσα τους ως εργαλείο διατήρησης της πολιτισμικής τους ταυτότητας (Luo & Wiseman, 2000). Τα εθνοτικά μέσα ενημέρωσης βοηθούν επίσης τους μετανάστες να διευρύνουν και να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους για τον μη οικείο ντόπιο πολιτισμό, μέσω της οικείας μητρικής γλώσσας. Προηγούμενες μελέτες έχουν αποκαλύψει ότι οι εθνοτικές μειονότητες, ιδίως κατά τα πρώτα στάδια της παραμονής τους στον νέο πολιτισμό, ενδέχεται να αποφεύγουν τις διαπροσωπικές επαφές όταν μπορούν στη θέση τους να χρησιμοποιήσουν περισσότερο απρόσωπα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης—όπως εφημερίδες στη μητρική τους γλώσσα—ως εναλλακτικές και λιγότερο πιεστικές πηγές εκμάθησης σχετικά με το περιβάλλον της χώρας υποδοχής (Adoni & Mane, 1984). Επομένως, τα εθνοτικά μέσα ενημέρωσης διαδραματίζουν θετικό ρόλο στην επίδραση της διαπολιτισμικής προσαρμογής των μεταναστών.

Διομαδική επαφή

Ο όγκος της διαπροσωπικής επαφής μεταξύ μεταναστών και ντόπιων μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία της διαπολιτισμικής προσαρμογής. Η επαφή μεταξύ ομάδων θεωρούνταν ανέκαθεν σημαντική στρατηγική βελτίωσης των διομαδικών σχέσεων. Ο Pettigrew (1997) εξέτασε τις απαντήσεις περισσότερων από 3.800 ανθρώπων που ανήκαν στην πλειονοτική ομάδα στη Γαλλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στις Κάτω Χώρες και στη Γερμανία, συμπεραίνοντας ότι η διομαδική επαφή κατέχει καταλυτικό ρόλο στη μείωση της μεροληψίας. Η κατάλληλη και φιλική διομαδική επαφή μπορεί να μεταφραστεί σε θετικότερες αντιλήψεις και να ενισχύσει την ταύτιση με την έσω-ομάδα, καθώς δημιουργεί θετικά αισθήματα γι' αυτήν. Η συχνότερη επαφή μπορεί επίσης να ελαττώσει τα πιθανώς αρνητικά στερεότυπα που δημιουργούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Για παράδειγμα, οι Hartmann και Husband (1972) έδειξαν ότι οι έφηβοι που ζουν σε περιοχές με χαμηλά επίπεδα μεταναστευσης έχουν την τάση να ορίζουν τις διαφυλετικές σχέσεις βάσει των όρων που χρησιμοποιούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης περισσότερο απ' ό,τι όσοι κατοικούν σε περιοχές όπου υπάρχουν υψηλά επίπεδα μετανάστευσης. Η διομαδική επαφή ή οι διαπολιτισμικές φιλίες μπορούν να διευκολύνουν τη διαπολιτισμική προσαρμογή των μεταναστών.

Πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον

Το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον του ντόπιου πολιτισμού έχει σημαντικές επιπτώσεις στην προσαρμογή στον νέο πολιτισμικό περίγυρο. Συγκεκριμένες εξωομάδες είναι περισσότερο (ή λιγότερο) ευπρόσδεκτες σε έναν πολιτισμό. Αρνητικές στάσεις απέναντι σε προσωρινούς ή μη μετανάστες μπορούν να εκφράσουν την απόρριψη μιας μειονοτικής ομάδας και να υψώσουν απροσπέλαστα κοινωνικά σύνορα (Bourhis κ.ά., 1997). Οι Giles, Bourhis και Taylor (1977) υποστηρίζουν ότι ο βαθμός στον οποίο μια μειονοτική ομάδα ή μια ομάδα μεταναστών υποστηρίζεται στην κοινωνία υποδοχής (βάσει της αριθμητικής και πολιτικής ισχύος της ομάδας, της υποστήριξης για τη γλώσσα και τον πολιτισμό της, καθώς και της υποστήριξης από πλευράς των θεσμών της ευρύτερης κοινωνίας, όπως για παράδειγμα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης), αποτελεί ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης της ανθεκτικότητας της γλώσσας και του πολιτισμού στη νέα κοινωνία, καθώς και ένδειξη διάκρισης. Όσο υψηλότερη είναι η υποστήριξη (την οποία αποκαλούν εθνογλωσσική ζωτικότητα), τόσο πιο ανθεκτική είναι η εθνοτική ομάδα και τόσο πιο χαμηλό θα είναι το επίπεδο διάκρισης. Πολυάριθμες μελέτες έχουν ανακαλύψει ότι η αντιληπτή διάκριση σχετίζεται σημαντικά με την αφομοιωτική πίεση και την ψυχολογική προσαρμογή. Για παράδειγμα, οι Liebkind και Jasinskaja-Lahti (2000) συνέκριναν τις εμπειρίες διάκρισης και τη συμβολή τους στην ψυχολογική αναστάτωση σε ένα μεγάλο δείγμα 1.146 μεταναστών στη Φινλανδία, οι οποίοι εκπροσωπούσαν επτά εθνοτικές ομάδες (Ρώσους, Ίνγκριους/Φίννους, Εσθονούς, Σομαλούς, Άραβες, Βιετναμέζους και Τούρκους). Βρέθηκε ότι, σε όλο το δείγμα, οι εμπειρίες διάκρισης που ανέφερε κάθε άτομο αποτελούσαν ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης της ψυχολογικής τους ευημερίας. Παράγοντες που επηρεάζουν τον βαθμό ανεκτικότητας συγκεκριμένων εξωομάδων περιλαμβάνουν τις κοινωνικές ή πολιτικές στρατηγικές του κυρίαρχου πολιτισμού, όπως την πολιτική αντιπροσώπευση, τα κριτήρια πολιτογράφησης, τις γλωσσικές απαιτήσεις και τις εργασιακές ευκαιρίες.

ΘΕΩΡΙΑ

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΙΕΣΗΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ - ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η επικοινωνιακή ερευνήτρια Young Y. Kim (2001) εξηγεί τη διαδικασία διαπολιτισμικής προσαρμογής σε έναν νέο πολιτισμό με το μοντέλο πίεσης - προσαρμογής - ανάπτυξης που δημιούργησε η ίδια. Σύμφωνα με αυτό, η προσαρμογή συνιστά μια προοδευτική αλληλουχία θετικών και αρνητικών εμπειριών και όχι μια ομαλή, συνεχόμενη διαδικασία. Αυτή η διαδικασία μπορεί να απεικονιστεί ως ένα ελατήριο, το οποίο τεντώνεται και αυξάνεται αλλά επανέρχεται πίσω λόγω της ίδιας του της έντασης. Η Kim υποστηρίζει ότι ο επιπολιτισμός αποτελεί μία αλληλεπίδραση μεταξύ του ξένου και του ντόπιου πολιτισμού. Η προσωπική και κοινωνική επικοινωνία, το περιβάλλον της χώρας υποδοχής

και οι προσωπικοί παράγοντες προδιάθεσης συνθέτουν τα κεντρικά στοιχεία της διαδικασίας επιπολιτισμού. Η προσωπική επικοινωνία αφορά την ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί λεκτικούς και μη λεκτικούς κώδικες για να επικοινωνήσει στο περιβάλλον της χώρας υποδοχής. Η κοινωνική επικοινωνία αναφέρεται στην επαφή μεταξύ νεοφερμένων και ντόπιων. Το περιβάλλον περιλαμβάνει: (α) τον βαθμό στον οποίο ο πολιτισμός υποδοχής είναι δεκτικός στους ξένους· (β) το κατά πόσο οι ντόπιοι ασκούν πίεση στους νεοφερμένους προκειμένου οι τελευταίοι να συμμορφωθούν με τις πολιτισμικές αξίες, τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές των πρώτων, και (γ) την ισχύ της εθνοτικής ομάδας. Στους παράγοντες προδιάθεσης συγκαταλέγονται οι γνώσεις των ανθρώπων για τον νέο τους πολιτισμό, η ικανότητά τους να μιλήσουν τη γλώσσα, η πιθανότητα εύρεσης εργασίας, η κατανόησή τους για τους πολιτισμικούς θεσμούς, καθώς και τα χαρακτηριστικά που φέρουν οι νεοφερμένοι σε σχέση με την αλλαγή προσανατολισμού και την προσωπική αντίσταση.

Παραπομπή

Kim, Young Y. (2001), *Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη διαπολιτισμική προσαρμογή

Miglietta, Anna and Stefano Tartaglia (2009), «The influence of length of stay, linguistic competence, and media exposure in immigrants' adaptation», *Cross-Cultural Research*, 43(1): 46-61.

Η θεωρία στην πράξη

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΑΠΟ ΠΡΩΗΝ ΖΩΝΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Οι πρόσφυγες αποτελούν ειδική κατηγορία μεταναστών. Συχνά έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες, όπως διώξεις, ή έχουν υποστεί διακρίσεις που ισοδυναμούν με κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους στην πατρίδα τους, την οποία και αναγκάζονται να εγκαταλείψουν αναζητώντας καταφύγιο και προστασία σε μια ξένη χώρα. Πολλοί απ' αυτούς υποφέρουν από αναστάτωση, άγχος ή νοητική διαταραχή από τη στιγμή της άφιξής τους στη χώρα προορισμού τους. Η απώλεια των κοινωνικών δικτύων, ο χωρισμός από την οικογένεια, η έλλειψη ικανότητας να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα της χώρας όπου εγκαθίστανται, ο φόβος του επαναπατρισμού και οι συνθήκες στη χώρα υποδοχής, μεταξύ άλλων παραμέτρων, παίζουν ρόλο στη διαιώνιση ψυχιατρικών συμπτωμάτων, ιδίως αυτών της κατάθλιψης.

Οι Shoeb, Weinstein και Mollica (2007) διενήργησαν εθνογραφικές συνεντεύξεις με 60 πρόσφυγες, γεννημένους στο Ιράκ, οι οποίοι κατοικούν στο Ντιτρόιτ, πόλη που αποτελεί έδρα του παλαιότερου, μεγαλύτερου και περισσότερο ορατού αραβικού πληθυ-

σμού στη Βόρεια Αμερική. Οι συνεντεύξεις είχαν στόχο να τροφοδοτήσουν την ανάπτυξη της ιρακινής εκδοχής του Ερωτηματολογίου Τραύματος του Harvard (Harvard Trauma Questionnaire - HTQ). Οι επί μέρους ιστορίες των συμμετεχόντων αποκάλυψαν τη ζωή τους στο Ιράκ, την απόφασή τους να δραπετεύσουν, τις συνθήκες της φυγής τους, το ταξίδι της απόδρασης και τη μετάβαση σε προσφυγικούς καταυλισμούς, τις συνθήκες αναφορικά με την αποδοχή της επανεγκατάστασης στις Ηνωμένες Πολιτείες, τις πρώτες τους εμπειρίες στην Αμερική, καθώς και τη φύση της σημερινής τους κοινωνικής συμμετοχής εντός της ιρακινής κοινότητας και της ευρύτερης κοινωνίας. Τα λεπτομερειακά δεδομένα παρείχαν πλούσιο υλικό για την ανάπτυξη πολιτισμικά ιδιαίτερων στοιχείων για χρήση στο HTQ. Τα ευρήματα αυτής της έρευνας σκιαγράφησαν επίσης μια ζωντανή εικόνα της δοκιμασίας και των προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίσουν οι πρόσφυγες κατά την επανεγκατάσταση και την ενσωμάτωση στον ντόπιο πολιτισμό.

Ερωτήσεις εμβάθυνσης

Τι επίπεδο υποστήριξης πιστεύετε ότι θα έπρεπε να παρέχει μια χώρα υποδοχής στους πρόσφυγες που καταφτάνουν σ' αυτήν; Πώς μπορούν οι πρόσφυγες να συνεισφέρουν στη χώρα που τους δέχεται;

Παραπομπή

Shoeb, Marwa, Harvey Weinstein and Richard Mollica (2007), «The Harvard Trauma Questionnaire: adapting a cross-cultural instrument for measuring torture, trauma and posttraumatic stress disorder in Iraqi refugees», *International Journal of Social Psychiatry*, 53(5): 447-463.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη βραχυπρόθεσμη προσαρμογή στον ντόπιο πολιτισμό

Laban, Cornelis J., Hajo B. P. E. Gernaat, Ivan H. Komproe, Inborg van der Tweel and Joop T. V. M. De Jong (2005), «Postmigration living problems and common psychiatric disorders in Iraqi asylum seekers in the Netherlands», *Journal of Nervous and Mental Disease*, 193(12): 825-832.

Αναπτύσσοντας στρατηγικές διαπολιτισμικής προσαρμογής

Η μετανάστευση συνεπάγεται σε κάθε περίπτωση την ανάγκη να ζει κανείς στον πολιτισμό τόσο της πατρίδας του όσο και της χώρας υποδοχής. Ως εκ τούτου, οι μετανάστες στην επικοινωνία τους αντιμετωπίζουν τρία είδη κοινού: τα μέλη του κυρίαρχου πολιτισμού, τους ανθρώπους της πατρίδας τους και τα παιδιά τους, τα οποία έχουν μεγαλώσει στον νέο πολιτισμό. Αρχικά, οι μετανάστες πρέπει να μάθουν πώς να επικοινωνούν με τα μέλη του κυρίαρχου πολιτισμού της χώρας υποδοχής. Αυτή

η διαδικασία περιλαμβάνει την απόκτηση γνώσης για τον νέο πολιτισμό, καθώς και για τις πρακτικές και τα ιδεολογικά μοτίβα του. Έρχονται αντιμέτωποι με την επιλογή του τρόπου με τον οποίο θα ανταποκριθούν στον νέο πολιτισμό που συναντούν: να επιτρέψουν στον εαυτό τους να αφομοιωθεί από αυτόν (αφομοίωση), να επιδιώξουν ελαχιστοποίηση της όποιας επαφής με αυτόν –υποχωρώντας γι' αυτό σε έναν εθνοτικό θύλακα– (διαχωρισμός), να αναπτύξουν τη δεξιότητα της ταυτόχρονης λειτουργίας σε δύο διαφορετικούς πολιτισμούς και της αποτελεσματικής μετάβασης από τον έναν στον άλλον (ενσωμάτωση) ή να αποσυρθούν και από τους δύο πολιτισμούς, ντόπιο και κληρονομιάς (περιθωριοποίηση). Ακολουθώντας, οι μετανάστες πρέπει να μάθουν εκ νέου πώς να επικοινωνούν με τους ανθρώπους της πατρίδας τους, με την οποία η επαφή μπορεί να σημαίνει ότι οι μετανάστες παραμένουν μέρος της, διατηρώντας συστηματική επαφή με ανθρώπους που βρίσκονται εκεί. Ορισμένοι μετανάστες, όπως για παράδειγμα οι Βιετναμέζοι πρόσφυγες που έφτασαν στην Αυστραλία τη δεκαετία του 1970, ενδέχεται να χάσουν την επαφή τους με την πατρίδα λόγω των συνθηκών που επικρατούν εκεί. Αν αυτό συμβεί, θα φτάσουν τελικά να έχουν μόνο μια ιστορική αντίληψη της «πατρίδας» τους, χάνοντας παράλληλα τη δυνατότητα να κινούνται μεταξύ των δύο πολιτισμών. Τέλος, οι μετανάστες πρέπει να μάθουν να «μεταφράζουν» από τον παλιό πολιτισμό τους στον υβριδικό πολιτισμό των παιδιών τους (Liu & Louw, 2009). Οι παλαιότερες γενιές μεταναστών μαθαίνουν να συμβαδίζουν με τον υβριδικό πολιτισμό των παιδιών τους ως μέρος του καθημερινού τους προγράμματος, όπως ακριβώς οι μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς μαθαίνουν να συμβαδίζουν με τον διαφορετικό πολιτισμό των γονέων και των παππούδων τους σε καθημερινή βάση.

Αυτός ο όγκος σχέσεων απαιτεί από τους μετανάστες να υιοθετήσουν στρατηγικές ενσωμάτωσης στην κοινωνία που τους δέχεται. Το πρώτο βήμα προς την πολιτισμική αφομοίωση είναι η απόκτηση όσο το δυνατόν περισσότερων γνώσεων για τον νέο πολιτισμό. Η επιτυχής διαπολιτισμική προσαρμογή δεν σχετίζεται μόνο με την ψυχολογική και κοινωνική ευημερία των μεταναστών, αλλά και με την οικονομική τους επιβίωση. Μέρος της διαδικασίας επιπολιτισμού αποτελεί η εκμάθηση δεξιοτήτων επιβίωσης όπως ο τρόπος χρήσης των τραπεζικών υπηρεσιών, τα μέρη όπου μπορεί κανείς να ψωνίσει, η ώρα στην οποία τρώει, ο τρόπος εργασίας και ξεκούρασης, ο τρόπος χρήσης των μέσων μαζικής μεταφοράς και άλλα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την καθημερινή ζωή. Η οικοδόμηση μιας διαπολιτισμικής φιλίας μπορεί να βοηθήσει, καθώς δεν παρέχει μόνο τοπική καθοδήγηση στους μετανάστες, αλλά αυξάνει και τις πιθανότητες επαφής μεταξύ των ομάδων, προωθώντας έτσι την αμοιβαία κατανόηση. Δεν αποτελεί ασυνήθιστο φαινόμενο το γεγονός ότι πολλοί μετανάστες παραμένουν εντός του δικτύου της δικής τους εθνοτικής ομάδας, μη έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι ο καλύτερος τρόπος να αποκτήσει κανείς οικειότητα με έναν άλλο πολιτισμό είναι να δημιουργήσει σχέσεις με τα μέλη του. Επιπλέον, η διαπολιτισμική προσαρμογή απαιτεί από τους μετανάστες να μάθουν να αποδέχονται τις διαφορές.

Ως διαπολιτισμικοί συνομιλητές, θα πρέπει να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε τα πράγματα όπως τα βιώνουμε μέσα σε ένα ορισμένο πολιτισμικό πλαίσιο και χωρίς να χρησιμοποιούμε τις δικές μας πολιτισμικές νόρμες ως μοναδικό κριτήριο. Ανεξάρτητα από το πόσο καλά έχουμε προετοιμαστεί πριν την είσοδό μας σε έναν νέο πολιτισμό, θα υπάρχουν πάντα στιγμές στις οποίες θα αντιμετωπίσουμε πολιτισμικό σοκ, θα συναντήσουμε δυσκολίες ή θα αισθανθούμε απογοητευμένοι λόγω της ανικανότητάς μας να επιτύχουμε τους στόχους μας. Επομένως, θα έπρεπε να τηρούμε θετική στάση προς τον όποιο νέο πολιτισμό καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας διαπολιτισμικής προσαρμογής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Η πολιτισμική διαφορετικότητα που φέρνουν οι μετανάστες στη χώρα υποδοχής σηματοδοτεί επίσης αλλαγές για τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τις ταυτότητες του κυρίαρχου πολιτισμού. Επομένως, η ποικιλομορφία δημιουργεί προκλήσεις και για τις δύο πλευρές. Εκτός από την ομάδα των μεταναστών, χρειάζεται να υποστούν ψυχολογική και κοινωνιολογική προσαρμογή και οι κάτοικοι υποδοχής, ως αποτέλεσμα της παρουσίας πολιτισμικά διαφορετικών άλλων.
- Οι έννοιες της μεταναστευτικότητας και της διεθνικότητας είναι αλληλένδετες. Οι διακρατικές μετακινήσεις που σχετίζονται με τη μεταναστευτικότητα δεν αποτελούν πλέον ταξίδι χωρίς επιστροφή. Πολλοί μετανάστες σήμερα οικοδομούν κοινωνικά δίκτυα που διαπερνούν τα γεωγραφικά, πολιτισμικά και πολιτικά σύνορα, επιδιόμμενοι μ' αυτό τον τρόπο στη διαδικασία της διεθνικότητας.
- Όλοι οι άνθρωποι που μετακινούνται σε έναν νέο πολιτισμό βιώνουν πολιτισμικό σοκ, η διαδικασία του οποίου μπορεί να διαιρεθεί σε διάφορα στάδια. Οι μετανάστες που επιστρέφουν ενδέχεται επίσης να βιώσουν αντίστροφο πολιτισμικό σοκ.
- Οι προσανατολισμοί σε σχέση με τον κληρονομικό και τον ντόπιο πολιτισμό μπορούν να οδηγήσουν σε τέσσερις προσανατολισμούς επιπολιτισμού: στην αφομοίωση, στην ενσωμάτωση, στον διαχωρισμό και στην περιθωριοποίηση.
- Οι διαδικασίες επιπολιτισμού μπορεί να επηρεάζονται από ένα φάσμα προσωπικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών παραγόντων.

ΛΑΒΕ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σε τι βαθμό θα έπρεπε να ενθαρρύνονται οι μετανάστες να διατηρήσουν τον κληρονομικό τους πολιτισμό;

Οι άνθρωποι μετακινούνται σε άλλους πολιτισμούς για διαφορετικούς λόγους, που μπορεί να περιλαμβάνουν την επανένωση με την οικογένειά τους, τη συνέχιση των σπουδών τους ή την αναζήτηση ανθρωπιστικής προστασίας ή εργασιακών ευκαιριών. Για πα-

ράδειγμα, από το 2000 έχουν εγκατασταθεί στην Αυστραλία σχεδόν 1,5 εκατομμύριο μετανάστες άνω των 15 ετών. Καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός μεταναστών αυξάνεται, η συζήτηση για τη διατήρηση του κληρονομικού πολιτισμού παραμένει στο προσκήνιο. Το δίπολο χωνευτηρίου - μπολ σαλάτας αποτελεί κοινή μεταφορική έννοια που χρησιμοποιείται στις συζητήσεις σχετικά με τη διαχείριση της διαφορετικότητας στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Από τη μία, απολαμβάνουμε τα οφέλη της πολιτισμικής διαφορετικότητας και ενθαρρύνουμε τους μετανάστες να διατηρήσουν την κληρονομιά, τις πολιτισμικές παραδόσεις και τις πρακτικές τους (ιδίως τη γλώσσα και τα έθιμα), κληροδοτώντας τα στις επόμενες γενιές. Από την άλλη, ελπίζουμε ότι η υιοθέτηση της διαφορετικότητας δεν θα αποτελέσει απειλή για τη μοναδικότητα του δικού μας πολιτισμού. Το ερώτημα είναι: σε τι βαθμό θα έπρεπε να ενθαρρύνουμε τους μετανάστες να διατηρήσουν τις πρακτικές της πολιτισμικής τους κληρονομιάς χωρίς να δημιουργηθεί κάποια απειλή για την ενότητα του κυρίαρχου πολιτισμού; Πόσο διαφέρει αυτό ανάλογα με το πλαίσιο (π.χ., δημόσιο έναντι ιδιωτικού); Ποιοι άλλοι παράγοντες επηρεάζουν αυτό το ερώτημα και τι διαφορετικό προτείνουν;

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Οι ταραχές της Cronulla

Το αλκοόλ, η αυστραλιανή σημαία και ο ωμός ρατσισμός πυροδότησαν μια βίαιη διαδήλωση χιλιάδων νέων ανθρώπων στο Σίδνεϋ της Αυστραλίας. Οι διαδηλωτές τραγουδούσαν και ανέμιζαν την εθνική σημαία καθώς «ανακαταλάμβαναν» την Cronulla, ένα παραλιακό προάστιο του Σίδνεϋ, τον Δεκέμβριο του 2005. Το γεγονός έμεινε γνωστό ως ταραχές της Cronulla – μια σειρά συγκρούσεων μεταξύ λευκών Αυστραλών νέων και Αυστραλών νέων με καταγωγή από τη Μέση Ανατολή. Παρακινήμένο από το ποτό, το πλήθος των λευκών νεαρών μετατράπηκε σε όχλο, επιτιθέμενο σε οποιονδήποτε έμοιαζε να έχει μεσανατολίτικη εμφάνιση. Κατά τη διάρκεια εκείνης της νύχτας και της επόμενης, αυτοκίνητα γεμάτα νέους μεσανατολίτικης καταγωγής κατευθύνθηκαν στα παραλιακά προάστια με στόχο να εξαπολύσουν εξίσου ασυνάρτητες και άγριες πράξεις εκδίκησης.

Τα γεγονότα που οδήγησαν στις ταραχές, ήταν ισχυρισμοί που κυκλοφόρησαν στην περιοχή ότι ομάδες νεαρών μεσανατολίτικης καταγωγής είχαν ζητήσει από τις λευκές γυναίκες που φορούσαν μπικίνι στην παραλία να «καλυφθούν» ένας εικοσιτριάχρονος άνδρας μαχαιρώθηκε στην πλάτη έξω από ένα γκολφ κλαμπ από ομάδα ατόμων που η αστυνομία περιέγραψε ως μεσογειακής ή μεσανατολίτικης εμφάνισης· και τρεις εκτός υπηρεσίας ναυαγοσώστες από τη βόρεια Cronulla δέχτηκαν επίθεση από νεαρούς μεσανατολίτικης καταγωγής. Πιστεύεται ότι αυτά τα υποτιθέμενα περιστατικά, μεταξύ άλλων, ήταν που προκάλεσαν αντίποινα από την πλευρά των κατοίκων της Cronulla.

Την Κυριακή 11 Δεκεμβρίου του 2005, περίπου 5.000 άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στην παραλία της Cronulla για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στα αναφερθέντα περιστατικά επιθέσεων και εκφοβιστικής συμπεριφοράς από άτομα που οι προηγούμενες ανα-

Φωτογραφία 9.4 Στις 11 Δεκεμβρίου του 2005, πλήθη συγκεντρώθηκαν στη βόρεια Cronulla, ανάμεσα σε αυστραλιανές σημαίες και αντι-λιβανέζικες φανφάρες (Σίδνεϋ, Αυστραλία). Copyright © Warren Hudson. Χρησιμοποιείται με άδεια.

φορές των μέσων ενημέρωσης, ως επί το πλείστον, ταυτοποιούσαν ως μεσανατολίτες νεαρούς από τα προάστια του δυτικού Σίδνεϋ. Το πλήθος αρχικά συγκεντρώθηκε χωρίς επεισόδια, ωστόσο ξέσπασε βία όταν μια μεγάλη ομάδα κυνήγησε άνδρες που είχαν μεσανατολίτικη εμφάνιση, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να καταφύγουν σε ένα κοντινό ξενοδοχείο. Καθώς το πλήθος προχωρούσε κατά μήκος της παραλίας και της παράκτιας περιοχής, ένας άνδρας άρχισε να φωνάζει «Όχι άλλοι Λιβανέζοι!» από την καρότσα ενός οχήματος η ομάδα γύρω του άρχισε να επαναλαμβάνει το σύνθημα. Ένας μικρός αριθμός διαδηλωτών φορούσε ρούχα με ρατσιστικά σλόγκαν όπως «Μεγαλώσαμε εδώ, φτάσατε εδώ», «Μονάδα εθνοκάθαρσης»,

«Αυστραλέζικη περηφάνια», «Σώστε τη Nulla», «Λιβανέζοι γυρίστε σπίτι» και «Όχι στους Λιβανέζους». Στη διάρκεια της υπόλοιπης ημέρας υπήρξαν αναφορές επιθέσεων κατά ατόμων μεσανατολίτικης εμφάνισης, συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων ανθρώπων μη αραβικής εθνοτικής καταγωγής (μεταξύ αυτών ήταν κάποιοι Τούρκοι, ένα αγόρι εβραϊκής καταγωγής και μια Ελληνίδα κοπέλα). Αστυνομικοί και τραυματιοφορείς που οδηγούσαν τα θύματα μακριά από τα επεισόδια δέχτηκαν κι αυτοί επίθεση από ομάδες ατόμων που πετούσαν μπουκάλια μύρας. Αρκετές δεκάδες νοσηλεύθηκαν για ελαφρά κοψίματα και μελανιές, ενώ έξι άτομα απομακρύνθηκαν συνοδεία αστυνομικών, προκειμένου να λάβουν ιατρική φροντίδα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, περιπολικά ακινητοποιήθηκαν και ποδοπατήθηκαν στην προσπάθειά τους να μεταβούν από τη μια έκρηξη βίας στην άλλη.

Η αστυνομία έκανε χρήση εξοπλισμού αποκατάστασης της τάξης, όπως σπρέι πιπεριού, προκειμένου να καταστείλει αρκετούς εκ των επιτιθέμενων. Η τοπική αστυνομία της Cronulla είχε σχολιάσει νωρίτερα ότι ήταν επαρκώς προετοιμασμένη για να αντιμετωπίσει την όποια αναμενόμενη εκδήλωση βίας στην παραλία της Cronulla, ωστόσο φάνηκε να κατανικείται και μόνο από τον αριθμό των ανθρώπων που συγκεντρώθηκαν. Απευθύνθηκε έκκληση για ενισχύσεις σε αστυνομικά τμήματα άλλων προαστίων. Οι επόμενες νύχτες έγιναν θέατρο επιθέσεων αντιπoiών στις κοινότητες κοντά στην Cronulla, ενώ η αστυνομία έλαβε τη χωρίς προηγούμενο απόφαση να κλείσει τις παραλίες του Σίδνεϋ και τις γύρω περιοχές. Πολιτικοί εκπρόσωποι απέδωσαν την κατάσταση των συγκρούσεων σε χρόνια διαφωνίας και υποβόσκοντος μίσους μεταξύ των δύο κύριων εθνοτικών ομάδων που ενεπλάκησαν στα επεισόδια: των λευκών Αυστραλών και τους

Αυστραλών μεσανατολίτικης καταγωγής. Κατά τα έτη που ακολούθησαν τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001 στη Νέα Υόρκη, πολλοί άρχισαν να νιώθουν μια αίσθηση φόβου εξαιτίας της τρομοκρατίας και της εκλαμβανόμενης απειλής των ισλαμιστών τρομοκρατών. Το γεγονός αυτό έχει αυξήσει τη δημόσια ενημέρωση σχετικά με τις αραβοαυστραλιανές κοινότητες στο Σίδνεϋ και τις διαρκείς διαφορές τους με τους μη μουσουλμάνους Αυστραλούς.

Από την εκπομπή «Four Corners» του ABC πήραν συνεντεύξεις από ορισμένους συμμετέχοντες – νεαρούς Αγγλοαυστραλούς που ενώθηκαν με τον οργισμένο όχλο στην Cronulla στις 11 Δεκεμβρίου 2005 και μεσανατολίτες άνδρες που έλαβαν μέρος σε επιθέσεις εκδίκησης. Η αναφορά εξέθεσε μια ισχυρή αντίληψη απειλής μεταξύ των λευκών Αυστραλών του προαστίου. Οι λευκοί Αυστραλοί νέοι εξέφρασαν την επιθυμία τους να σταματήσει η κυβέρνηση να εξευμενίζει τους ανθρώπους που ακολουθούν το ισλάμ, φοβούμενοι ότι αυτοί θα «γίνονταν περισσότεροι από τους λευκούς Αυστραλούς». «Από τη στιγμή που θα έχουν το αριθμητικό πλεονέκτημα», σχολίασε ένας νεαρός, «θα μπορούν να ψηφίσουν τους δικούς τους βουλευτές. Και από τη στιγμή που οι βουλευτές τους βρίσκονται στη Βουλή, θα μπορούν να περάσουν νόμους, όπως έχουν ήδη προσπαθήσει να περάσουν τον ισλαμικό νόμο στην Αυστραλία ορισμένες φορές». Για πολλούς Άραβες Αυστραλούς, οι ταραχές της Cronulla αντιπροσώπευαν μια επίθεση σε ολόκληρη την κοινότητά τους. Το σχόλιο ενός νεαρού που συμμετείχε δύο φορές στην ομάδα αντιπoiώνων ήταν: «Όταν το είδα στην τηλεόραση, με πλήγωσε, τους πλήγωσε όλους... χτύπησαν τους αθώους συμπατριώτες μας... επομένως γιατί όχι, ας κάνουμε κι εμείς το ίδιο».

Ο αντίκτυπος των ταραχών στην οικονομία της περιοχής ήταν τεράστιος. Πολλές από τις μικρές επιχειρήσεις στα κοντινά παραλιακά προάστια ανέφεραν σημαντική αρνητική καμπή στο εμπόριο μετά τα κύρια επεισόδια στις 11 Δεκεμβρίου 2005, περίοδο που φυσιολογικά χαρακτηρίζεται από μεγάλη κίνηση. Στις 22 Δεκεμβρίου, το BBC ανέφερε ότι ορισμένες παραλιακές επιχειρήσεις σημείωσαν πτώση μέχρι και 75% στα έσοδά τους από τα επεισόδια και έπειτα. Οι αρχές της Βρετανίας, του Καναδά και την Ινδονησίας εξέδωσαν προειδοποιήσεις προς τους πολίτες τους που επισκέπτονταν την περιοχή, ώστε να βρίσκονται σε επιφυλακή για την πιθανή περίπτωση συνεχιζόμενης ρατσιστικής βίας. Τα παραπάνω οδήγησαν την κυβέρνηση της Νέας Νότιας Ουαλίας να ανακοινώσει μια εκστρατεία, ύψους 250.000 δολαρίων Αυστραλίας (σχεδόν 183.000 δολάρια Αμερικής κατά την περίοδο εκείνη), προκειμένου να ξαναφέρει τους τουρίστες στις παραλίες του Σίδνεϋ. Η καμπάνια περιλάμβανε διαφημίσεις με διάσημους αστέρες του αθλητισμού, οι οποίοι διαβεβαίωναν τους τουρίστες ότι ήταν ασφαλές να επισκεφθούν την περιοχή.

Παραπομπές

- Jackson, Liz (2006), «Riot and Revenge» [online]. Προσπέλαση στις 12 Μαΐου 2008 στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.abc.net.au/4corners/content/2006/s1588360.htm.
- Kennedy, Les and Damien Murphy (2005), «Racist Furore as Mobs Riot» [online]. Προσπέλαση στις 12 Μαΐου 2008 στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.theage.com.au/news/national/racist-furore-as-mobs-riot/2005.

Ερωτήσεις για συζήτηση

1. Ποιες ήταν οι αιτίες της έντασης μεταξύ λευκών Αυστραλών νέων και Λιβανέζων Αυστραλών νέων; Πόσο συχνές πιστεύετε ότι είναι τέτοιες εντάσεις μεταξύ μεταναστών και ντόπιων σε άλλες περιοχές;
2. Ποια χαρακτηριστικά του πολιτισμού μπορείτε να εντοπίσετε με βάση τις ταραχές της Cronulla;
3. Τι προβλήματα αποκαλύπτει αυτή η υπόθεση σε σχέση με τη συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων στη χώρα υποδοχής;
4. Σύμφωνα με αυτό το περιστατικό, ποιες προκλήσεις εντοπίζετε όσον αφορά την προώθηση της πολυπολιτισμικότητας στην κοινωνία μας;
5. Πώς μπορούμε να αποτρέψουμε τέτοια περιστατικά από το να ξανασυμβούν στην κοινωνία μας;

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Για όλα τα άρθρα που αναγράφονται δίπλα στο εικονίδιο του ποντικιού παρακάτω υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου:
<https://study.sagepub.com/liu2e>.

Προσανατολισμοί και στρατηγικές επιπολιτισμού

 Crippen, Cheryl and Leah Brew (2013), «Strategies of cultural adaption in intercultural parenting», *Family Journal*, 21(3): 263-271.

Στο άρθρο αυτό αναλύονται τα πιθανά ζητήματα που προκύπτουν όταν ένα διαπολιτισμικό ζευγάρι μεγαλώνει τα παιδιά του. Ερωτήθηκαν 21 συμμετέχοντες σχετικά με τις γονεϊκές τους εμπειρίες ως μέλη διαπολιτισμικών ζευγαριών, στα οποία κάθε μέλος του ζευγαριού είχε διαφορετική κοινωνικο-πολιτισμική κληρονομιά και διαφορετικό πολιτισμό καταγωγής, όπως δηλώθηκαν από τους συμμετέχοντες. Όλα τα μέλη των ζευγαριών δήλωσαν ότι είτε τα ίδια είτε οι γονείς τους είχαν γεννηθεί και ανατραφεί σε διαφορετική χώρα απ' αυτή του συντρόφου τους. Η μελέτη ταυτοποίησε τις διαφορετικές στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν από τους διαπολιτισμικούς γονείς προκειμένου να διαχειριστούν τη διαφορετικότητα που σχετιζόταν με τις μεταξύ τους πολιτισμικές διαφορές, καθώς και τον βαθμό αμοιβαίας αφομοίωσης που ανέπτυξαν για να υποστηρίξουν αυτό το μοντέλο. Αυτές οι στρατηγικές προσαρμογής περιλάμβαναν την αφομοίωση, τον πολιτισμικό τουρισμό, την πολιτισμική μετάβαση, την πολιτισμική συγχώνευση και τη διπλή διπολιτισμικότητα.

Πολιτισμικό σοκ

 van der Zee, Karen and Jan P. van Oudenhoven (2013), «Culture shock or challenge? The role of personality as a determinant of intercultural competence», *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(5): 928-940.

Με αυτή τη μελέτη παρέχεται μια θεωρητική βάση για την εμπειρική σύνδεση μεταξύ γνωρισμάτων και ενδείξεων διαπολιτισμικής επιτυχίας με βάση το μοντέλο πολιτισμικού σοκ Α (επίδραση) Β (συμπεριφορά) Γ (γνωστική λειτουργία). Σε σχέση με την επίδραση, οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι τα διαπολιτισμικά γνωρίσματα μπορούν να διαφοροποιηθούν ανάλογα με το αν προδιαθέτουν τα άτομα να επιδείξουν ευαισθησία (ή αναισθησία) απέναντι σε μια απειλή ή πρόκληση. Ενώ τα γνωρίσματα που σχετίζονται με την πίεση (συναισθηματική σταθερότητα, ευελιξία) συνδέονται με μικρότερη τάση να αντιλαμβάνεται κανείς μια διαπολιτισμική κατάσταση ως απειλητική, τα γνωρίσματα κοινωνικής αντίληψης (κοινωνική πρωτοβουλία, ανοιχτότητα) ενδέχεται να προδιαθέσουν το άτομο ώστε να αντιληφθεί τις απαιτητικές πλευρές μιας διαπολιτισμικής κατάστασης και να ανταποκριθεί με θετική διάθεση. Ως συμπεριφορική συνέπεια, τα γνωρίσματα που αμβλύνουν την πίεση μπορούν να προστατέψουν το άτομο από το πολιτισμικό σοκ, ενώ τα γνωρίσματα κοινωνικής αντίληψης μπορούν να διευκολύνουν την πολιτισμική μάθηση. Τέλος, το μοντέλο ABC ορίζει τις γνωστικές λειτουργίες με όρους των σχετικών μοτίβων πολιτισμικής ταυτότητας. Ενώ τα γνωρίσματα που σχετίζονται με την πίεση μπορούν να βοηθήσουν το άτομο να αποφύγει την προσκόλληση στον δικό του πολιτισμό, τα γνωρίσματα κοινωνικής αντίληψης ενισχύουν την ταύτιση με τον νέο πολιτισμό.

Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαπολιτισμική προσαρμογή

 Bjarnason, Thoroddur (2009), «London calling? Preferred emigration destinations among Icelandic youth», *Acta Sociologica*, 52(2): 149-161.

Οι προτιμώμενοι μεταναστευτικοί προορισμοί των εφήβων αντανakλούν εικόνες και στερεότυπα άλλων χωρών που αναδύονται διαρκώς σε πλήθος τοπικών και παγκόσμιων μοτίβων και προκύπτουν από απτές εμπειρίες σε σχέση με άλλες χώρες. Με αυτή τη μελέτη διαπιστώνεται ότι, εφόσον επιθυμούν να φύγουν από την Ισλανδία, οι έφηβες είναι πιθανότερο να μετοικήσουν σε άλλες νορδικές χώρες, ιδίως στη Δανία. Από την άλλη, οι έφηβοι προτιμούν αγγλόφωνες χώρες με φήμη οικονομικής ή στρατιωτικής δύναμης, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Η μελέτη έδειξε επίσης ότι οι Ισλανδοί έφηβοι που είναι περήφανοι για την ισλανδική εθνικότητά τους και έχουν πιο μορφωμένους γονείς είναι πιθανότερο να προτιμήσουν να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη για σπουδές ή εργασιακές ευκαιρίες, ενώ οι έφηβοι που επιθυμούν να εγκαταλείψουν ουσιαστικά την Ισλανδία είναι πιθανότερο να μετοικήσουν στη Βόρεια Αμερική.

Gudykunst, William B. and Young Yun Kim (eds) (1988), *Cross-Cultural Adaption: Current Approaches*. Newbury Park, CA: Sage.

Σε αυτόν τον διεπιστημονικό τόμο παρουσιάζεται η διαδικασία διαπολιτισμικής προσαρμογής από ψυχολογική, κοινωνιολογική, ανθρωπολογική και επικοινωνιακή σκοπιά. Χρησιμοποιώντας παραδείγματα παρμένα από διαφορετικές υποθέσεις, ενσωματώνεται θεωρητική και εμπειρική έρευνα και παρουσιάζονται μελέτες τόσο για τη μακροπρόθεσμη όσο και για τη βραχυπρόθεσμη προσαρμογή. Αντανakλώντας αυτές τις διεπιστημονικές και πολυ-κοινωνικές προσεγγίσεις, στη συλλογή αυτή παρουσιάζονται 14

εκθέσεις, θεωρητικές ή βασισμένες σε έρευνες, με θέμα τη διαπολιτισμική προσαρμογή ατόμων που γεννιούνται και ανατρέφονται σε έναν πολιτισμό και αναγκάζονται να τροποποιήσουν τα παραδοσιακά τους μοτίβα διαβίωσης σε έναν ξένο πολιτισμό. Τα άρθρα της συλλογής περιλαμβάνουν επίσης θέματα όπως η προσαρμογή των προσωρινών μεταναστών, η ψυχολογική αφομοίωση των μεταναστών και τα ζητήματα που αφορούν τη διαπολιτισμική προσαρμογή.

Πολυπολιτισμικότητα

 Bygnes, Susanne (2013), «Ambivalent multiculturalism», *Sociology*, 47(1): 126-141.

Η πολυπολιτισμικότητα συνιστά αντικείμενο έντονης συζήτησης και σε αυτό το άρθρο υποστηρίζεται ότι η αμφιθυμία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των αντιλήψεων των ανθρώπων σε σχέση με την κοινωνική ποικιλομορφία. Εστιάζοντας σε συνεντεύξεις με τους αρχηγούς τριών νορβηγικών κοινωνικών κινημάτων, με τη μελέτη αποκαλύπτεται ότι, παρόλο που οι αρχηγοί έχουν πολύ διαφορετική οργανωσιακή και πολιτική γωνία λήψης, παρουσιάζουν όλοι μια αμφιθυμία στο ζήτημα της πολυπολιτισμικότητας. Αυτή η άποψη για τις θέσεις των πολιτικών και οργανωσιακών αρχηγών σχετικά με τη διαφορετικότητα παρέχει ένα σημαντικό συμπλήρωμα για τις αναλύσεις που στοχεύουν στην ταξινόμηση συγκεκριμένων πολιτικών προτιμήσεων ως προς την πολυπολιτισμικότητα. Η αμφιλεγόμενη πολυπολιτισμικότητα, υποστηρίζει η συγγραφέας, αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση των στοιχείων εκείνων του δημόσιου διαλόγου που δεν λαμβάνουν τη μορφή «είτε/ή».